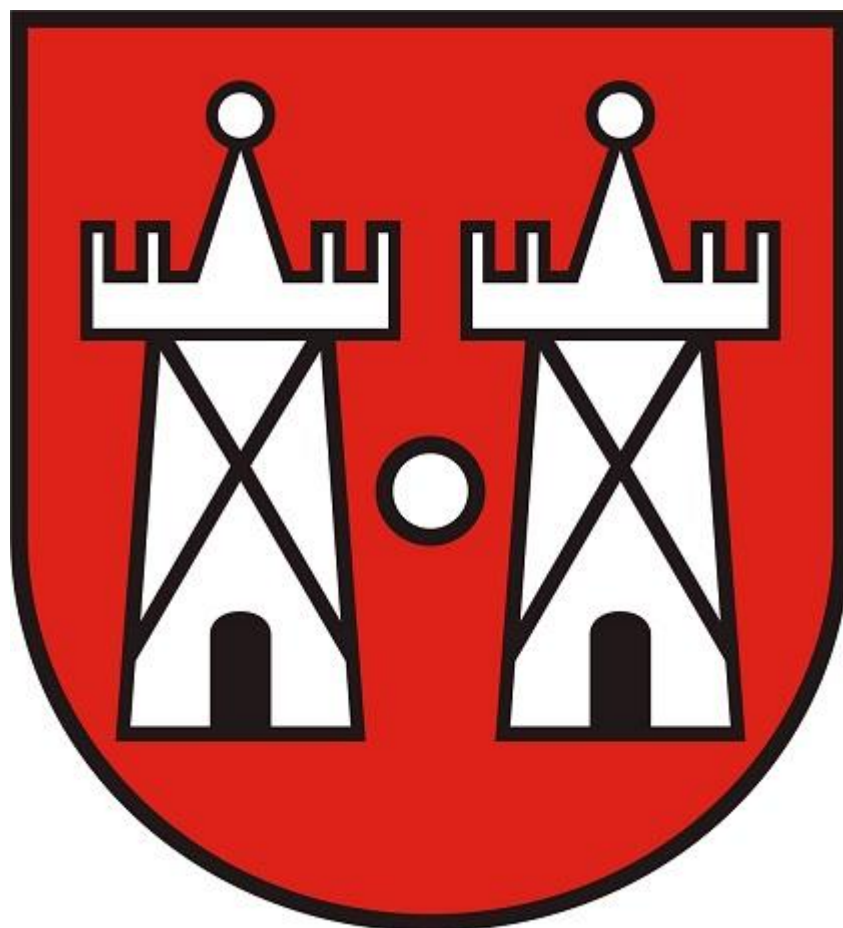

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
MIASTA PŁOŃSK
NA LATA 2020-2023**

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski
gez.wroclaw@gmail.com

PAŹDZIERNIK 2020

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	13
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta ..	18
5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta	22
5.2.1. Charakterystyka miasta.....	22
5.2.2. Zarys historii miasta Płońsk na tle historii regionu	23
5.3. Dziedzictwo materialne Płońska – najcenniejsze przykłady	25
5.3.1. Układ urbanistyczny starego miasta	25
5.3.2. Architektura i budownictwo	26
5.3.3. Zieleń komponowana	29
5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	30
5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	31
5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	32
5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	33
5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	35
5.5.1. Obiekty stanowiące własność miasta.....	37
5.6. Dziedzictwo niematerialne	39
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT	42
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	44
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	48
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	49
9.1. Dotacje.....	49
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe	51
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	53
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne	54
10. Bibliografia.....	56
11. Spis tabel	57
12. Załącznik	57

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mający wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno-gospodarczego.

Po zapoczątkowaniu w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się nowe zjawiska i postawy wobec problemu ochrony dorobku i spuścizny minionych pokoleń. Zaczynamy postrzegać dziedzictwo kulturowe jako jedną z ważniejszych gałęzi życia gospodarczego, która może generować znaczne zyski. Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastępując starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie. Ustawa zobowiązuje organy samorządu do sporządzania co cztery lata Programów opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami Miasta Płońsk na lata 2020-2023 (GPOnZ) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego miasta. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Burmistrza, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy miasta. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie miasta, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyekspozowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony, określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

• **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

– **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

– **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; ust. 2: Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

– **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

• **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

– **Art. 3,** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

– **Art. 4,** który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **Art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

– **Art. 19,** który wskazuje, że: „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

– **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2020 r. poz. 293).

• **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1333).

• **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219).

• **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 55).

- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 65).
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194).
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenie rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem** (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) oraz **Rozporządzeniu z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem**.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”** (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków** (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę** (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510).
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 902).
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu miasta, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji miasta, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym miasta. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem projektu Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:
Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r. poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w Strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W Programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,
- rozwój kolekcji muzealnych – zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzmocnieniu spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (projekt)**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Głównym celem SRKS jest zatem wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmocnić poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, Rozwój i wzmocnienie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które są pośrednio związane z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza powyżej 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu.
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego.
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałania

odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego.

– Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość.

– Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmocnienie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

SRKS definiuje również dodatkowe projekty strategiczne, które nie znalazły się w SOR. Zostały one opisane we wcześniejszych fragmentach niniejszego dokumentu poświęconych poszczególnym celom SRKS. Lista projektów strategicznych SRKS obejmuje:

– Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

• **Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030**

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim i powiatowym. GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej miasta.

– **wojewódzkim:** Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze, Strategia Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014-2020, Strategia Rozwoju Kultury w województwie mazowieckim na lata 2015-2020, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego;

– **powiatowym:** Program opieki nad zabytkami powiatu płońskiego na lata 2017-2020.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

• **Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze**

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku. Innowacyjne Mazowsze została przyjęta uchwałą nr 158/13 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego dnia 28 października 2013 r. Strategia jest dokumentem, którego zapisy powinny mieć wpływ na kształt przyszłego rozwoju przez określenie długookresowych procesów rozwojowych w regionie. Strategia na poziomie regionalnym określa nadrzędny cel rozwojowy i odpowiada na podstawowe pytania: Do czego zmierzamy? Co chcemy osiągnąć?

W Strategii wśród celów strategicznych wyznaczono dwa ramowe cele strategiczne, w tym: Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia. Osiągnięcie tego celu będzie wymagać realizacji działań w kierunku:

– Wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu.

Działania:

32.1. Poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych).

32.2. Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych.

32.3. Ochrona spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej).

32.4. Rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej).

– Upowszechnienia kultury i twórczości.

Działania:

33.1. Rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizacja zasobów.

33.2. Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu.

33.3. Wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej.

– Kreowania miast, jako centrów aktywności kulturalnej.

Działania:

34.1. Wykorzystywanie ośrodków miejskich do tworzenia i promowania kultury.

34.2. Promowanie Warszawy, jako europejskiego ośrodka kultury.

– Wspierania rozwoju przemysłu kreatywnego.

Działania:

35.1. Wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym.

– Wykorzystania dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej.

Działania:

36.1. Wspieranie przedsiębiorczości w obszarze kultury.

W Strategii, w rozdziale 2.6. Kultura i dziedzictwo, szczegółowo opisano zasób zabytków i obszarów zabytkowych województwa mazowieckiego.

• Strategia Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014-2020

Strategia Rozwoju Turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014-2020 została przyjęta uchwałą nr 81/15 przez Sejmik Województwa Mazowieckiego dnia 8 września 2015 r. Strategia składa się z części diagnostycznej zawierającej opis stanu turystyki i jej uwarunkowań w województwie, wnioski diagnostyczne i ich analizę oraz rekomendacje strategiczne. Z kolei w części strategicznej przedstawiono misję polityki turystycznej województwa i wizję mazowieckiej turystyki 2020, wyznaczono obszary strategiczne i wskazano strategiczne cele oraz programy służące ich osiągnięciu.

Wyznaczona misja: Turystyka ożywia region.

Wizja mazowieckiej turystyki 2020: W latach 2015-2020 Mazowsze wykreuje i umocni swój wizerunek regionu otaczającego Warszawę: rozpoznawalność stolicy – żywego centrum wydarzeń – będzie uzupełniona rozpoznawalnością Mazowsza – zielonego otoczenia Warszawy, gdzie można przeżyć jeden dzień w innym rytmie.

W wyniku pogłębionej diagnozy sytuacji turystyki w województwie zdefiniowano cztery problemy kluczowe. W odpowiedzi na zdiagnozowane kluczowe problemy wyznacza się pięć obszarów strategicznych (obszary koncentracji działań), w których będą lokowane propozycje rozwiązań tych problemów, a więc – poszczególne cele strategiczne i programy służące realizacji tych celów.

Obszar strategiczny A: Systemowe zarządzanie polityką turystyczną. Cele:

- Cel A.1. Rdzeń systemu: ożywienie turystyki wewnątrz regionalnej;
- Cel A.2. Systematyzacja współpracy turystycznej;
- Cel A.3. Uporządkowanie zarządzania produktami kluczowymi;
- Cel A.4. Dostęp do aktualnej wiedzy badawczej o turystyce na Mazowszu.

Obszar strategiczny B: Wizerunek i informacja turystyczna Mazowsza. Cele:

- Cel B.1. Zbudowanie podstaw wizerunku turystycznego Mazowsza;
- Cel B.2. Ożywienie promocyjne partnerstw regionu;
- Cel B.3. Lepsze punkty i centra informacji turystycznej;

Obszar strategiczny C: Wzmocnienie branży turystycznej Mazowsza. Cele:

- Cel C.1. Wsparcie powstawania klastrów turystycznych;
- Cel C.2. System podnoszenia kompetencji przedsiębiorców;
- Cel C.3. Wsparcie promocyjne wybranych rodzajów działań komercyjnych.

Obszar strategiczny D: Aktywizacja turystyczna mazowieckiej młodzieży. Cele:

- Cel D.1. Aktywizacja młodzieży do turystyki krajoznawczej;
- Cel D.2. Aktywizacja młodzieży do turystyki kulturowej;
- Cel D.3. Aktywizacja młodzieży do turystyki prozdrowotnej i kwalifikowanej.

Obszar strategiczny E: Większa spójność Mazowsza i Warszawy. Cele:

- Cel E.1. Wisła łącznikiem Mazowsza;
- Cel E.2. Wsparcie promocyjne produktów uspójniających region.

• Strategia Rozwoju Kultury w województwie mazowieckim na lata 2015-2020

Strategia Rozwoju Kultury w województwie mazowieckim na lata 2015-2020 jest planem strategicznym Samorządu Województwa Mazowieckiego, opisującym zamierzone działania w obszarze kultury w perspektywie sześciu lat. W tym znaczeniu strategia zapisuje politykę kulturalną Samorządu Województwa Mazowieckiego na lata 2015-2020.

Dokument składa się z dwóch zasadniczych części: diagnostycznej i planistycznej. W części diagnostycznej przedstawiono syntetyczny obraz kultury w województwie mazowieckim w drugiej połowie 2012 r. Diagnoza odwołuje się do obrazu statystycznego, wyników licznych badań, obrazu wynikającego ze źródeł zastanych oraz wniosków z konsultacji z licznymi środowiskami. Diagnozę kończą wnioski strategiczne. W części planistycznej zaproponowano misję polityki kulturalnej województwa mazowieckiego oraz pięć pól strategicznych, na których misja będzie realizowana. W każdym z tych pól wyznaczono cele strategiczne, a w ramach celów – programy strategiczne, które będą realizowane w okresie obowiązywania strategii. Zestaw

pól strategicznych i celów należy uważać za niezmienny w czasie realizacji strategii. Natomiast programy strategiczne w ramach poszczególnych celów mogą być w toku realizacji strategii uzupełniane w miarę potrzeb.

Przyjęta misja polityki kulturalnej województwa mazowieckiego brzmi: Kultura łączy każdego.

Pole strategiczne A: Dobre zarządzanie w kulturze.

Cele:

Cel A.1. Strategiczna współpraca z Warszawą. Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2015-2020.

Cel A.2. Usprawnienie wojewódzkich instytucji kultury.

Cel A.3. Samorządowe polityki dla kultury.

Cel A.4. Profesjonalizacja kadr kultury.

Cel A.5. Innowacyjne zarządzanie w kulturze.

Cel A.6. Utworzenie cyfrowej Mazowieckiej Platformy Kultury.

Cel A.7. Badania warunkiem skuteczności.

Cel A.8. Nowoczesny mecenat kultury.

Pole strategiczne B: Uczestnictwo – włączenie – spójność.

Cele:

Cel B.1. Wojewódzki program wsparcia edukacji kulturalnej i artystycznej.

Cel B.2. Kultura dla każdego (program przełamania wykluczenia terytorialnego).

Cel B.3. Wysoki poziom – szeroki odbiór.

Cel B.4. Biblioteka – miejsce kultury (reformacja sieciowej roli biblioteki wojewódzkiej).

Pole strategiczne C: Dziedzictwo – tożsamość – wspólnota.

Cele:

Cel C.1. Żywe dziedzictwo.

Cel C.2. Nasze tożsamości.

Cel C.3. Nowoczesna wspólnota

Pole strategiczne D: Kreatywność – motor rozwoju.

Cele:

Cel D.1. Synergia potencjałów sektora kreatywnego: partnerstwa, klastry, sieci.

Cel D.2. Kultura – nauka – kreatywność.

Cel D.3. Mazowsze edukuje kreatywnie.

Cel D.4. Twórczość doceniona.

Cel D.5. Kultura promuje region.

Pole strategiczne E: Łączenie potencjałów kultury.

Cele:

Cel E.1. Sieci współpracy podmiotów kultury.

Cel E.2. Lokalne porozumienia dla kultury.

Cel E.3. „Współpraca nieoczywista” w kulturze.

Cel E.4. Synergia Kultura+.

Cel E.5. Kultura ponad granicami.

• Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą nr 22/18 z dnia 19 grudnia 2018 r.

Plan stanowi element systemu planowania przestrzennego i pełni w nim funkcję koordynacyjną między planowaniem krajowym a planowaniem lokalnym. Plan nie jest aktem prawa miejscowego – jest aktem kierownictwa wewnętrznego wiążącego organy i jednostki organizacyjne samorządu województwa.

Dokument określa kierunki rozwoju regionu. Plan wskazuje szczegółowe zasady organizacji przestrzennej województwa, formułuje kierunki polityki przestrzennej.

W Planie omówiono zagadnienie kultury, zasoby dziedzictwa kulturowego oraz na czym polega ochrona tego dziedzictwa.

Na obszarze województwa mazowieckiego zlokalizowane są obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla kultury polskiej jak i światowej. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego obejmują zabytki objęte formami ochrony prawnej oraz elementy dziedzictwa ujęte w gminnych ewidencjach zabytków. Formami ochrony objęte są:

1. Zabytki wpisane do rejestru zabytków, w tym:
 - nieruchome,
 - ruchome, obejmujące zabytki sztuki i rzemiosła artystycznego,
 - archeologiczne;
2. Zabytki uznane za pomnik historii (wyżej wskazane),
3. Parki kulturowe,
4. Zabytki ujęte w gminnych ewidencjach zabytków.

Na terenie województwa mazowieckiego występują obiekty i obszary uznane za dobra kultury współczesnej, których wskazanie ma na celu ich ochronę oraz zachowanie dla przyszłych pokoleń. Zasoby dóbr kultury współczesnej zdiagnozowano w oparciu o analizę studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Województwo mazowieckie cechuje znaczne zróżnicowanie krajobrazów kulturowych, wśród których wyróżniają się te będące charakterystycznymi dla województwa mazowieckiego, a jednocześnie, z uwagi na specyficzne cechy, będące krajobrazami unikatowymi w skali kraju. Najbardziej charakterystycznymi krajobrazami kulturowymi na obszarze województwa mazowieckiego są:

- krajobraz osadnictwa drobnoszlacheckiego z charakterystycznym typem drewnianej zabudowy zagrodowej – typowy dla północnej i wschodniej części województwa (m.in. powiaty: ciechanowski, przasnyski, makowski, ostrołęcki, ostrowski, sokołowski, siedlecki), ślady osadnictwa są stosunkowo liczne i stanowią wyraźny element krajobrazu, zagrożeniem jest jednak postępująca degradacja jego materialnych pozostałości,
- krajobraz osadnictwa puszczańskiego związany z Puszczą Kampinoską – charakterystyczny dla części powiatów: nowodworskiego, sochaczewskiego i warszawskiego zachodniego, obecnie słabo zachowany. Zagrożeniem dla krajobrazu, oprócz postępującej degradacji obiektów (drewnianej zabudowy zagrodowej), jest szybkie tempo urbanizacji;
- krajobraz osadnictwa olenderskiego – typowy dla terenów zalewowych doliny Wisły, którego najwyraźniejszymi elementami są: specyficzna zabudowa drewniana, ślady ingerencji osadników w otaczający teren (nasypy, wały, rowy melioracyjne) oraz występowanie urządzeń hydrotechnicznych, obecnie widoczna tendencja związana ze wzmożoną ochroną dziedzictwa kultury ludowej i krajobrazu osadnictwa olenderskiego, szczególnie na obszarze Urzecza.

W Planie dla ochrony zabytków określono następujące działania:

1. Realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
2. Zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji;
 - wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów przemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;
 - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i przemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;
 - odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi;
 - wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
 - tworzenie muzeów.

W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego w Planie postuluje się następujące działania:

- opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;
- opracowanie kryteriów oceny wartości i wyboru dóbr kultury współczesnej;
- identyfikację wartościowych obiektów i obszarów dóbr kultury współczesnej o charakterze ponadlokalnym oraz ich ochronę poprzez ustalenia w gminnych dokumentach planistycznych (w tym miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- rozszerzenie listy miejsc objętych statusem pomnika historii o:

Zachowanie ładu przestrzennego lub jego kreowanie, szczególnie w miejscach o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego poprzez:

- ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi w oparciu o ochronę ekspozycji i eksponowanie dominant architektonicznych;
- kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca,
- eksponowanie w strukturze przestrzennej ośrodków miejskich i wiejskich najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu (zwłaszcza obszaru Historycznego Centrum Warszawy wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO oraz obszarów uznanych za pomnik historii),
- kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych m.in. poprzez utworzenie parków kulturowych.
- adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych;
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych;
- współpracę międzyregionalną w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej;
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu.

• Program opieki nad zabytkami powiatu płońskiego na lata 2017-2020

Program opieki nad zabytkami powiatu płońskiego na lata 2017-2020 został przyjęty uchwałą nr XXXIII/183/2017 przez Radę Powiatu Płońskiego z dnia 27 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Programu, który obowiązywał w latach 2013-2016.

Celem Programu jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji.

W Programie wymieniono obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w Powiecie Płońskim oraz ustalono zasady ich ochrony.

Powiat Płoński będzie wspierać działania właścicieli lub posiadaczy a także podejmować samodzielne działania w celu:

1. Zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
2. Wyeksponowania poszczególnych zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
3. Zwiększenia atrakcyjności zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. Wspierania inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. Realizacji przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
6. Zapobieżenia dewastacji ujawnionych stanowisk archeologicznych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta

Władze samorządowe w procesie zarządzania miastem kierują się wytycznymi zawartymi w sporządzonych na poziomie gminnym opracowań, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla lokalnego rozwoju. GPOnZ jest zgodny z innymi dokumentami gminnymi dotyczącymi różnych aspektów życia społeczno-gospodarczego.

• Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków miasta Płońska na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych został opracowany w czerwcu 2007 r.

Plan został wykonany zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

• Strategia Rozwoju Gminy Miasta Płońsk na lata 2015-2020

Strategia Rozwoju Gminy Miasta Płońsk na lata 2015-2020 została przyjęta uchwałą nr XXIX/220/2016 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 23 czerwca 2016 r.

Strategia jest dokumentem kierującym rozwój samorządu lokalnego na rzecz realizacji potrzeb i aspiracji mieszkańców. W Strategii priorytety działań warunkujących założone cele rozwoju miasta oraz wskazuje się cele strategiczne umożliwiające realizację założonych działań służących osiągnięciu spodziewanych efektów.

W Strategii wyznaczone zostały cele operacyjne i strategiczne, których realizacja ma wpływać na społeczno-gospodarczy rozwój miasta i poprawę jakości życia mieszkańców Płońska. W obszarze ochrony zabytków można wskazać następujące:

Zadania w ramach celu strategicznego 2.2. Kształtowanie tożsamości kulturowej mieszkańców Płońska.

Uzasadnienie celu: Podniesienie poziomu poczucia tożsamości kulturowej i osobistych związków z miastem, jego historią i współczesnością.

Zadania strategiczne:

– Renowacja zabytków materialnych historii Płońska.

Opis: Renowacja zabytków służąca utrwaleniu dziedzictwa kulturowego Płońska.

– Budowa Muzeum Ziemi Płońskiej

Opis: Prowadzenie prac archeologicznych; Budowa bazy materialnej Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta i digitalizacja zbiorów Pracowni.

– Utworzenie w MCK multimedialnej sali ekspozycyjnej poświęconej Dawidowi Ben Gurionowi.

Opis: Prace o charakterze inwestycyjnym, organizacyjnym oraz promocyjnym.

– Rozwój lokalnej informacji.

Opis: Wydawanie biuletynu informacyjnego o mieście; Doposażenie bazy w nowoczesny sprzęt multimedialny; Rozbudowa istniejących i stworzenie nowych stron internetowych promujących miasto; Wspieranie publikacji i wydawnictw naukowych promujących historię i dorobek miasta.

– Kontynuacja cyklicznych imprez kulturalnych, edukacyjnych, sportowych i rozrywkowych o charakterze lokalnym, ponadlokalnym i międzynarodowym.

Opis: Realizacja projektów międzynarodowych w oparciu o współpracę z miastami partnerskimi; Intensyfikacja współpracy z podmiotami lokalnymi, regionalnymi i krajowymi w obszarze promocji rozwoju kultury; Prace nad budową marki miasta.

– Stworzenie ścieżki edukacyjnej „Szlakiem płońskiej kultury i historii”.

Opis: Wspieranie wydawnictw regionalnych; Wydanie publikacji poświęconej znanym płońszczanom; Rekonstrukcja grodziska na Górze Kabana; Utworzenie Obserwatorium Astronomicznego im. Jana W. Jędrzejewicza.

– Digitalizacja zbiorów regionalnych.

Opis: Zwiększenie cyfrowego dostępu do zasobów wiedzy i informacji o regionie poprzez digitalizację regionalnych zbiorów kultury.

Zadania w ramach celu strategicznego 4.1. Rozwój inwestycyjny miasta zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Zadania strategiczne:

– Opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego

Opis: Wskazanie i wspieranie rozwoju terenów strategicznych dla miasta poprzez opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego.

– Opracowanie programów miejscowych i opracowanie programów inwestycyjnych dla centralnej, historycznej części miasta.

Opis: Opracowanie dokumentacji dotyczącej rewitalizacji Rynku oraz terenów przyległych.

Zadania w ramach celu strategicznego 4.2. Budowa systemu informacji przestrzennej miasta.

Zadania strategiczne:

– Opracowanie mapy interaktywnej dla obszaru miasta i jej stała aktualizacja.

Opis: Wykonanie mapy cyfrowej, zawierającej wizualizację danych geograficznych.

• **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk**

Obowiązujące Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk zostało przyjęte uchwałą nr XLIX/387/2017 Rady Miejskiej W Płońsku z dnia 29 czerwca 2017 r.

Celem polityki ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej i kształtowania krajobrazu miasta jest:

– zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu decydujących o tożsamości kulturowej Płońska,

– kształtowanie atrakcyjnego oblicza miasta, a szczególnie przestrzeni publicznych miasta,

– kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego dzielnic podmiejskich przy równoczesnym uwzględnieniu potrzeby poprawy jakości życia mieszkańców oraz tworzenia warunków do aktywizacji gospodarki miasta

Realizacja polityki w skali całego miasta polega na:

– ochronie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego oraz innych obiektów o wartościach kulturowych w tym figurujących w gminnej ewidencji zabytków, ochrona zabytków archeologicznych wchodzących w zasięg stanowisk archeologicznych,

– utrzymaniu złożonej historycznej struktury przestrzennej centrum miasta i zwiększeniu stopnia jej czytelności poprzez:

1. zachowanie przestrzennego wyodrębnienia zespołu zabudowy „Starego Miasta”, a w szczególności rozplanowania przestrzennego,

2. porządkowanie zabudowy i sposobu zagospodarowania terenów w obrębie Starego Miasta i jego otoczeniu,

3. zachowanie zasadniczej dyspozycji przestrzennej centrum administracyjno-kulturalnego pochodzącego z okresu średniowiecznego,

4. likwidację obiektów dysharmonizujących przestrzeń „Starego Miasta”,

5. rewitalizację zespołu zabudowy „Starego Miasta” oraz części zabudowy śródmieścia miasta z zachowaniem jego wartości kulturowych i zwiększeniem wartości użytkowych i atrakcyjności oraz wzbogaceniem tradycyjnej usługowo-handlowej funkcji tej części miasta.

- podnoszeniu atrakcyjności przestrzeni publicznych miasta poprzez porządkowanie i modernizację historycznych wnętrz urbanistycznych oraz tworzącej je zabudowy,
- koordynacji działań poszczególnych inwestorów w oparciu o plan miejscowy uwzględniający elementy programu rewitalizacji obszaru „Starego Miasta”,
- odbudowa historycznego założenia parkowego w Poświętnem,
- współdziałaniu w podejmowaniu działań ochronnych dotyczących obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia ochroną, a w szczególności pozyskiwaniu i stwarzaniu zachęt dla zainteresowanych zagospodarowaniem i odnową obiektów zabytkowych,
- promowaniu walorów zasobów dziedzictwa kulturowego miasta przez różnorodne formy działalności informacyjnej, utworzeniu szlaku dziedzictwa kulturowego na obszarze miasta,
- przeciwdziałaniu degradacji panoramy zespołu zabudowy Starego Miasta polegającej na wprowadzaniu elementów przesłaniających i konkurujących, bądź zmianie dotychczasowej kompozycji sylwety tej części miasta,
- przeciwdziałaniu dewastacji krajobrazu miasta elementami nowo projektowanej infrastruktury technicznej poprzez zmianę szczególnie wyeksponowanej krajobrazowo lokalizacji lub maskowanie zielenią,
- kształtowaniu zespołów współczesnej zabudowy obszarów peryferyjnych miasta z zachowaniem zasad ładu przestrzennego i dążeniu do podniesienia ich atrakcyjności oraz przeciwdziałaniu tendencjom do rozpraszania zabudowy,
- promowaniu wykorzystywania i przystosowania obiektów o wartościach kulturowych na cele usługowe,
- prowadzeniu gospodarki przestrzennej ze szczególnym uwzględnieniem ochrony wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu przed utratą oraz niepożądanymi przekształceniami,
- w terenach położonych w historycznym założeniu przestrzennym miasta (w zakresie zespołu wpisanego do rejestru zabytków) kształtowanie bryły i formy budynków powinno odbywać się w nawiązaniu do historycznej zabudowy, jej gabarytów, usytuowania i formy dachu (w nawiązaniu do przekazów historycznych, a w przypadku ich braku w oparciu o analogie). Wymagana jest staranna kompozycja elewacji frontowej i detalu arch. nawiązująca do historycznej formy i w sposób harmonijny łącząca tradycję ze współczesnością.
- wprowadzeniu na obszarze całego miasta zakazu stosowania materiałów syntetycznych (itp. siding) oraz okładzin elewacyjnych imitujących tradycyjne materiały elewacyjne i neoelektycznych form architektonicznych,
- dla obiektów dysharmonizujących zabytkową strukturę miasta ustala się:
 1. nakaz przebudowy, rozbudowy lub nadbudowy w sposób umożliwiający ich wkomponowanie w historyczny układ urbanistyczny miasta i pod warunkiem zastosowania zasad określonych dla poszczególnych terenów,
 2. dopuszczenie do czasu podjęcia działań naprawczych, remontów mających na celu utrzymanie dobrego stanu technicznego,
 3. dopuszczenie wyburzenia i odbudowy, przy uwzględnieniu zasad określonych dla poszczególnych terenów i pod warunkiem nawiązania architektonicznego do historycznego układu urbanistycznego miasta Płońsk. Przy czym dla obiektów znajdujących się w rejestrze zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków obowiązują przepisy określone w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- wprowadzeniu ograniczeń w swobodnej lokalizacji urządzeń reklamowych, w tym:
 1. ograniczenie realizacji w obszarze miasta reklamowych urządzeń emitujących zmienne światło, w tym typu LED (ograniczenie na podstawie analiz wykonanych do sporządzanych planów miejscowych),
 2. dopuszczeniu realizacji urządzeń reklamowych typu billboard (tj. urządzeń reklamowych urządzenie reklamowe o powierzchni tablicy reklamowej powyżej 5m²) jedynie na terenach oznaczonych w Studium symbolami U6, U7, U8, U9 i P,

3. dopuszczenia realizacji w obrębie i na obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków jedynie szyldów związanych bezpośrednio z działalnością prowadzoną w budynkach położonych w tych terenach.

– położeniu szczególnego nacisku na ochronę:

1. osi urbanistycznych, o dominant historycznych,
2. punktów widokowych,
3. średniowiecznego układu urbanistycznego,
4. zespołów zabudowy o układach urbanistycznych wykształconych na przełomie XIX i XX w.

Zakres ochrony obszarów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego Zakres ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego określają przepisy określone w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obejmujące m.in. sposób prowadzenia prac budowlanych na obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków.

Zakres ochrony obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków obejmuje:

- nakaz zachowania i wyeksponowania elementów historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg i placów, linii zabudowy, kompozycji urbanistycznej oraz kompozycji zieleni,
- dopuszczenie remontu lub rozbudowy obiektów zabytkowych, pod warunkiem zachowania zasady polegającej na przywróceniu oraz utrzymaniu historycznej formy, gabarytu lub detalu zidentyfikowanego w obiektach,
- nakaz ochrony, zachowania i utrzymania w dobrym stanie technicznym obiektów zabytkowych, w tym w zakresie gabarytu, dekoracji elewacji (elewacje w cegle, gzymsy, opaski okienne i drzwiowe, portale, pilastry, podokienniki, nadokienniki oraz inne elementy, np. ornamenty roślinne, wszelkiego rodzaju symbole, sceny oraz oryginalnej stolarki okiennej i zewnętrznej drzwiowej, dekoracyjnych elementów ślusarsko-kowalskich oraz ozdobnych cementów ceramicznych i kamiennych),
- nakaz jednolitego malowania elewacji budynków zabytkowych na całej płaszczyźnie w tym samym kolorze, monochromatycznie, z uwzględnieniem zasady ciemniejszego tła i jaśniejszych elementów dekoracyjnych,
- nakaz restauracji i przebudowy obiektów o wartościach zabytkowych z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości historycznej obiektów,
- nakaz dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły oraz użytych materiałów wykończeniowych przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami do lokalnej tradycji architektonicznej,
- zakaz realizacji nowej zabudowy lub nadbudowy istniejącej w formie dominant przestrzennych przesłaniających istniejące obiekty zabytkowe lub zakłócających historyczny układ urbanistyczny,
- nakaz prowadzenia działań inwestycyjnych na obiektach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, zgodnie z obowiązującymi przepisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- dla cmentarzy wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, tj. części dawnego cmentarza żydowskiego przy ulicy Warszawskiej oraz cmentarza rzymskokatolickiego przy ulicy Kopernika obowiązuje nakaz ochrony (zachowania) istniejących obiektów architektury nagrobnej oraz ujawnionych relikwów tej architektury, w tym nagrobków, rzeźb, lapidariów, grobowców, krzyży i innych symboli kultu religijnego oraz zieleni stanowiącej element urządzenia cmentarza. W przypadku cmentarza rzymskokatolickiego obowiązuje również nakaz ochrony historycznego rozplanowania założenia urbanistycznego cmentarza. Dla części dawnego cmentarza żydowskiego obowiązuje nakaz upamiętnienia cmentarza w formie tablicy pamiątkowej lub lapidarium. W miejscu lokalizacji tablicy lub lapidarium wprowadza się obowiązek wyznaczenia w planie miejscowym strefy ochronnej o promieniu 5 m od obiektu, w której zakazuje się realizacji obiektów budowlanych ograniczających ich ekspozycję przestrzenną oraz nakaz zagospodarowania strefy zielenią urządzoną o reprezentacyjnym charakterze.

Zakres ochrony zabytków archeologicznych określają przepisy określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obejmujące m.in. sposób prowadzenia badań archeologicznych.

Zakres ochrony wskazanych na załącznikach graficznych do studium kapliczek i krzyży oraz pomników powinien obejmować zakaz podejmowania w ich pobliżu robót ziemnych mogących spowodować ich zniszczenie. W przypadku nieuniknionej kolizji z prowadzonymi pracami inwestycyjnymi możliwe jest przeniesienie obiektów w miejsce umożliwiające ich trwałe zachowanie.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Historia osadnictwa na terenie obecnego Płońska sięga VI-VII w. Na przełomie XI i XII w. miasto, dzięki korzystnemu układowi drogowemu, stało się centrum handlowym i usługowym obszaru płońskiego. Istotny dla jego dziedzictwa kulturowego jest jednak fakt, iż jest to miasto wpisane w historię narodu żydowskiego. Pierwsi Żydzi zaczęli się tu osiedlać w 1446 r. Szczególne znaczenie społeczność uzyskała po potopie szwedzkim i otrzymaniu od króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego przywileju (1670), na mocy którego Izraelici mogli budować w miasteczku domy, synagogi i produkować piwo. Do momentu wybuchu II wojny światowej obie społeczności – polska i żydowska - wspólnie budowały i zmieniały miasto. Liczyło ono wówczas ok. 13 tys. mieszkańców – 7 tys. Polaków i 6 tys. Izraelitów. W kamienicy przy ul. 15 sierpnia 21, 21A - tzw. „Bengurionówka” - dorastał ojciec-założyciel państwa żydowskiego oraz pierwszy premier Izraela – Dawid Grün, znany jako Dawid Ben Gurion. Fakt ten upamiętnia marmurowa tablica z napisami w języku polskim i hebrajskim. Imię Ben Guriona nosi skwer przy ul. Wspólnej – dawnej Koziej – tu stał dawniej dom, w którym Dawid Grün przyszedł na świat w 1886 r.

5.2.1. Charakterystyka miasta

Miasto Płońsk jest miastem powiatowym leżącym w odległości ok. 60 km na płn. od miasta stołecznego Warszawy, u zbiegu dwóch ważnych dla obszaru Polski tras komunikacyjnych, tj. drogi krajowej nr 7 relacji Warszawa – Gdańsk oraz drogi krajowej nr 10 relacji Warszawa - Bydgoszcz, Toruń. Przez Miasto przebiega również linia kolejowa relacji Nasielsk – Sierpc. Miasto Płońsk graniczy bezpośrednio z obszarem Gminy Płońsk otaczającej miasto ze wszystkich stron.

Strategiczne położenie Płońska u zbiegu ważnych szlaków komunikacyjnych spowodowało, że jego rozwój w ostatnich latach przebiega stosunkowo intensywnie, zarówno w sferze społecznej: rozwój zasobów mieszkaniowych miasta, rozbudowa obiektów użyteczności publicznej, w tym związanych z kulturą, sportem i rekreacją, jak również gospodarczej: rozwój terenów usługowo-produkcyjnych. W wymiarze lokalnym miasto Płońsk pełni funkcję ośrodka koncentracji usług dla całego powiatu płońskiego.

Płońsk zajmuje obszar 1160 ha. Administracyjnie jest gminą miejską położoną w powiecie płońskim. W mieście swoją siedzibę posiadają władze powiatu płońskiego, gminy Miasta Płońsk, oraz Gminy Płońsk.

• WALORY PRZYRODNICZE

Zasoby środowiska naturalnego w Płońsku są skromne. Obszar miasta jest od dawna zurbanizowany, grunty w niewielkim stopniu wykorzystywane w związku z działalnością rolniczą. Niemniej Płońsk leży w obszarze „Zielonych Płuc Polski”. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż przez miasto przebiega korytarz ekologiczny towarzyszący rzece Płonce, wpadającej do Wkry. Pradolina Wkry należy do krajowej sieci ekologicznej ECONET-POLSKA.

Do najważniejszych zasobów przyrodniczych obszaru miasta należą lasy, objęte edukacją leśną. W Płońsku cennym walorem przyrodniczym są pomniki przyrody obejmujące aleje, pojedyncze drzewa oraz grupy drzew. Ochroną prawną objęto wiele drzew w parku w Poświętnem. Znajdują się tu uznane za pomniki przyrody:

- lipa drobnolistna (17 m wysokości; 3,21 m obwodu);
- 14 jesionów wyniosłych (19 m wysokości; 2,33-3,00 m obwodu);
- 1 wiąz szypułkowy (19 m wysokości; 2,68 m obwodu);
- 2 aleje z lip drobnolistnych: odcinek wsch. – 64 sztuki (17 m wysokości; 0,89-3,16 m obwodu); odcinek zach.
- 65 sztuk (17 m wysokości; 0,84-1,71 m obwodu);
- krąg lip drobnolistnych składający się z 14 drzew (17 m wysokości; 0,63-1,44 m obwodu). Ponadto za budynkiem Urzędu Miasta znajduje się, objęty ochroną prawną, kasztanowiec biały.

Ochronie prawnej podlega również zabytkowy park w Poświętnem, aktualnie Płońsk, ul. Sienkiewicza 11 wraz z całym zespołem podworskim z 2 poł XIX w. Na zespół zieleni składają się parki północny i południowy, a także łączące je kompozycyjnie 2 aleje lipowe. Park północny znajduje się na terenie Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, park południowy stanowi własność Gminy Miasto Płońsk – funkcjonuje jako park miejski, który zrewaloryzowano w 2012 r.

5.2.2. Zarys historii miasta Płońsk na tle historii regionu

Osadnictwo na terenie Płonska sięga VI-VII w. – na Górze Kawalkowskiego (ul. 19-go Stycznia) istniało grodzisko z tego czasu, na miejscu którego powstał w XI-XII w. gród z obronnym podgrodzem i gródkiem wewnętrznym¹.

W źródłach średniowiecznych (1412, 1415, 1424) Płońsk występuje jako: Plonz, Plonsko, Plonysko, in Plonszko, Płoń, in Ploniska, in Plonsk. Istnieją dwie hipotezy, co do pochodzenia nazwy miasta: jej genezą jest pojęcie „płona” bądź „płonia” – wartkie, głębokie, niezamarzające zimą fragmenty rzek, lub – iż miasto było miejscem kultu słowiańskiego boga Płona.

W XIII w. Płońsk wymieniany jest, jako gród kasztelański – stanowił ważne ogniwo obronne Księstwa Mazowieckiego. W XIV w. przynależał do ziemi płockiej. Pomiędzy 1399 a 1412 r. otrzymał prawa miejskie – od księcia Siemowita IV. Przywileje lokacyjne nie zachowały się, lecz potwierdzone zostały w 1527 r. przez króla Zygmunta I. Od XIV w. miasto pełniło funkcję powiatu.

Około 1417 r. książę Siemowit i jego żona Aleksandra, siostra Władysława Jagiełły, ufundowali klasztor Karmelitów Trzewiczkowych i kościół. Początkowo drewniane budynki w 1462 r. zastąpiono murowanymi z cegły. Obecny kształt kościoła, który od 1779 r. pełni funkcję kościoła parafialnego, pochodzi z poł. XVI w., zaś w dawnym klasztorze mają siedzibę instytucje użyteczności publicznej.

W 1424 r. miasto stało się własnością książąt mazowieckich. W 1453 r. wzmiankowany jest folwark w Płońsku, przekazany braciom z Iłowca: Abrahamowi, Niemierzy i Janowi. W końcu XV w. działał tu cech suknienników, którzy od 1486 r. otrzymali przywilej wyłączności sprzedaży sukna na tutejszym targu. Istniał ratusz, waga miejska, łaźnia i postrzygalnia sukna. W 1504 r., za sprawą króla Aleksandra Jagiellończyka mieszczanie płoński zostali uwolnieni od podatków – mocą uchwały sejmiku w Piotrkowie Trybunalskim.

¹ Badania archeologiczne z lat 1958 i 1965 r. pod kierunkiem Jerzego Pyrgały, oraz w latach 1975 - 1980 pod kierunkiem Bogusława Gierlacha

W XVI w. nastąpił istotny rozkwit miasta, częściowo za sprawą społeczności żydowskiej, której przedstawiciele zaczęli się osiedlać w Płońsku już w 1446 r. Jednak już w XVII w. zaczął się regres gospodarczy. W efekcie zniszczeń wojennych w XVII w. i groźnych pożarów, miasto chyliło się ku upadkowi. Z kryzysu zaczęło się dźwigać w okresie rządów Stanisława Augusta Poniatowskiego, za sprawą nowych przywilejów (1767 r.). Rosło też znaczenie Żydów płońskich, którzy w 1670 r. otrzymali przywilej, na mocy którego mogli budować domy, synagogi i produkować piwo.

W końcu XVIII w. Płońsk był ważnym węzłem handlowo-komunikacyjnym, przez który przechodziło kilka szlaków. Trakt gdański prowadził z Warszawy przez Zakroczym do Gdańska. Inny wiódł z Płocka przez Sochocin do Ciechanowa. Z Płńska prowadził trakt przez Jarocin, Głinojeck, Strzegowo do Mławy, a także połączenie komunikacyjne z Nasielskiem.

Miasto stanowiło spory ośrodek rzemieślniczo-handlowy. Powstało tu kilka drobnych zakładów przemysłu spożywczego: gorzelnie, browary i wiatraki. Na podkreślenie zasługuje znaczna w skali roku liczba jarmarków, które obok cotygodniowych targów, stanowiły ważny impuls w życiu ekonomicznym. W porównaniu z sąsiednimi znaczącymi miastami tego regionu Płońsk posiadał wysoki kapitał pieniężny, którego część przeznaczano na finansowanie niezbędnych prac komunalnych. Również pod względem liczby mieszkańców awansował do wąskiej czołówki kilku największych miast północnego Mazowsza. Niemniej pod koniec wieku na 178 domów w Płońsku tylko klasztor, kościół i jeden budynek żydowski w rynku były murowane. 41 domów należało do szlachty, 9 do duchowieństwa, 73 do mieszczan i 55 do Żydów. Był też szpital i więzienie.

W ramach III rozbioru Polski, w 1793 r. Płońsk zajęli Prusacy. Z chwilą utworzenia tzw. Prus Nowowschodnich znalazł się w granicach powiatu płockiego. Po kampanii napoleońskiej od 1807 r. Płońsk znalazł się w Księstwie Warszawskim, wszedł w skład powiatów płockiego, mławskiego i pułtuskiego w departamencie płockim, przemianowanym po 1815 r. w Królestwie Polskim na województwo, zaś w 1837 r. – na gubernię.

W 1808 r. Płońsk liczył 3307 mieszkańców, w tym 2801 Żydów, tj. 85%. Dalsza historia to kolejne klęski związane przemarszem kolejnych wojsk i kolejnych działań wojennych. Czynnikiem hamującym rozwój społeczny i gospodarczy miasta były również klęski żywiołowe: 1826 r. – pożar rynku, 1845 r. – zaraza niszcząca ziemniaki, 1846 r. – cholera, głód, 1847 r. – nieurodzaj, zaraza ziemniaczana, cholera, głód, 1848 r. – cholera, 1849 r. – cholera i głód, 1851 r. – zaraza i głód, 1852 r. – cholera, 1855 r. – nieurodzaj, ulewy, drożdżyna, epidemia cholery, 1857 r. – gradobicie, ulewy. W czasie powstania styczniowego, w nocy z 22 na 23 stycznia 1863 r., na stacjonujący w mieście garnizon rosyjski uderzył oddział powstańczy. Atak skończył się klęską, a w odwecie za pomoc powstańcom dokonano kasacji zakonu karmelitów.

W 1867 r. miasto zostało stolicą nowoutworzonego powiatu płońskiego, co spowodowało ożywienie gospodarcze. Powstało szereg zakładów. W końcu XIX w. czynna była cegielnia, browar, fabryka octu, miodu pitnego i olejarnia, rozwijało się blacharstwo, szewstwo i garncarstwo. Powstał Nowy Rynek. Pod względem liczby ludności Płońsk znajdował się w czołówce największych miast regionu północno-mazowieckiego, obok Płocka, Ostrołęki i Sierpca. Obok ludności polskiej mieszkali tu Żydzi (blisko 50% mieszkańców) i w niewielkim procencie ludność niemiecka.

W 1915 r. Płońsk został zajęty przez wojska niemieckie. W 1917 r., dzięki inicjatywie obywateli Płńska skupionych w Polskiej Macierzy Szkolnej, powstała najstarsza placówka szkolnictwa średniego na ziemi płońskiej – Gimnazjum Koła Polskiej Macierzy Szkolnej. W 1918 r. Komitet Obywatelski rozbroił Niemców. W sierpniu 1920 r. pod Płońskiem doszło wygranej do bitwy z Bolszewikami.

W okresie międzywojennym na terenie miasta istniały 742 domy mieszkalne, z tego ponad połowę stanowiły budynki drewniane. Na przełomie 1920/1921 r. oddano do użytku hotel miejski, w 1924 r. zbudowano linię kolejową Nasielsk-Sierpc, w 1925 r. – elektrownię, w 1930 r. – szpital, w 1931 r. rozbudowano łąźnię miejską. W latach 1935-1936 uregulowano koryto rzeki Płonki, w 1935 r. powstała Publiczna Szkoła Doksztalčenja Zawodowego, w 1938 r. uruchomiono nowe targowisko. Problemem miasta było bezrobocie. W ramach pomocy dla bezrobotnych organizowano prace komunalne, wybudowano barak

przeznaczony dla bezdomnych, wydawano obiady, zapomogi, organizowano bezpłatne leczenie. Istniały dwa przytułki – jeden dla ludności polskiej, drugi dla żydowskiej.

Okupacja niemiecka, wcielonego w 1939 r. do rzeszy miasta Plöhhnen, przyniosła ogromny ucisk i terror. Niemcy przystąpili do organizowania w okolicy miasta karnych obozów pracy. Powstały one w Siedlinie, Smardzewie, Grodźcu, Boguszynie, Gralewie, Kucharach, w których osadzana ludność pracowała w majątkach niemieckich i przy robotach publicznych. Ludność żydowska umieszczona została w getcie utworzonym we wrześniu 1940 r. w rejonie ulic Warszawskiej i Zielonego Rynku. Przeszło przez nie około 12 tysięcy osób z Płońska i okolic. Getto zlikwidowano w 1942 r., jego mieszkańców wywieziono do obozu Auschwitz-Birkenau. Społeczeństwo miasta poniosło ogromne straty – wspólnota Żydowska zamieszkująca od stuleci Ziemię Płońską przestała istnieć. W dniu 16 stycznia 1945 r. hitlerowcy dokonali masowej egzekucji 78 mieszkańców miasta i powiatu płońskiego na płońskich Piaskach.

Płońsk został wyzwolony 19 stycznia 1945 r. Do 1945 r. stanowił siedzibę wiejskiej gminy Wójtów Zamoście. W 1999 r. ponownie został miastem powiatowym.

5.3. Dziedzictwo materialne Płońska – najcenniejsze przykłady

Materialne dziedzictwo kulturowe to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały teren miasta. Są to zarówno tereny zieleni komponowanej, rozwiązania przestrzenne, powstałe przez stulecia budowle i zastosowane w nich rozwiązania architektoniczne, jak również zabytki ruchome w nich zgromadzone oraz zabytki archeologiczne.

5.3.1. Układ urbanistyczny starego miasta²

Układ urbanistyczny to przestrzenne założenie miejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg.

Najstarsze tereny miasta ograniczają się do ścisłego centrum, tworzącego cenny zespół urbanistyczno-architektoniczny. Obszar ten obejmuje pozostałości obiektów przedlokacyjnych: grodzisko usytuowane we wsch. części i wydłużony na linii płn.-wsch. – pld.-zach., obszar owalnicowej osady targowej – klasyczny przykład układu wczesnośredniowiecznego ośrodka wymiany handlowej. Wrzeczono owalnicę wytyczając obecne ulice: Płocka, Zduńska/Przejazd i 19 Stycznia.³ Na ten układ nałożona została średniowieczna, lokacyjna siatka ulic (rynek, ulice wylotowe), nieco zdeformowana w późniejszych wiekach. Układ ten, oraz zlokalizowana na wsch. grodziska osada podgrodowa i pierwszy cmentarz funkcjonujący przy nieistniejącym kościele pw. Św. Michała Archaniola, (zlokalizowanym na skwerku przy ul. 19 Stycznia) prezentują w pełni zachowany zespół grodowego osadnictwa z X-XIII w. Nieco później powstał zespół klasztorny Karmelitów z kościołem pw. Wniebowzięcia NMP i cmentarz parafialny w zach. części śródmieścia.

Zabudowa centralnej części miasta pochodzi z XIX i XX w. i tworzy wartościowy zespół wkomponowany w historyczny układ urbanistyczny. Reprezentuje typ małomiasteczkowy o jednolitych gabarytach, fasadach i pokryciach dachów. Wysoką klasę architektoniczną reprezentują zespoły kościoła i klasztoru Karmelitów, szpital oraz cmentarz z zespołem nagrobków.

Dzielnice mieszkaniowe rozwijały się początkowo w ciągach głównych ulic miejskich, tj. Grunwaldzkiej, Płockiej, 19 Stycznia, Targowej, Młodzieżowej, Księdza Jerzego Popiełuszki, Wyszogrodzkiej i Warszawskiej. W wyniku intensywnego rozwoju tego obszaru powstał zespół urbanistyczny stanowiący śródmieście dzisiejszego miasta. Funkcje zlokalizowanej tu zabudowy są zróżnicowane, nawet

³ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk, załącznik nr 1 do Uchwały nr XLIX/387/2017 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 29 czerwca 2017 r., oraz karta GEZ opr. R. Małowiecki, 2007

w kontekście jednego kwartału. Często graniczą ze sobą działki o funkcjach jednorodzinnych, wielorodzinnych i usługowych.

Ogólny wizerunek śródmiejskiej części Płońska przestrzenny jest dobry. Pewien dysonans wprowadza różnorodność form architektonicznych istniejącej zabudowy i występujące nieliczne obiekty w złym stanie technicznym. Duże znaczenie dla wizerunku miasta ma również ciąg ulicy 1 Maja na odcinku od ul. Płockiej do ul. Towarowej w rejonie stacji kolejowej. Ulica ta ma charakter alei z zachowanym drzewostanem i przebiega przez główne obszary rekreacyjne w mieście związane z akwem Rutki i parkiem jordanowskim. Szczególną rolę w krajobrazie miasta pełni również rynek wraz z otaczającymi go zespołami zabudowy kwartałowej (w tym historycznej i zabytkowej).

5.3.2. Architektura i budownictwo

Wśród najcenniejszych zabytków architektury i budownictwa znajdują się zespoły architektoniczne oraz ich otoczenie, które podlega ochronie.

I. ARCHITEKTURA REZYDENCJONALNA

Reprezentowana jest przez dwór w Poświętnem, ul. Sienkiewicza, wpisany do rejestru zabytków wraz z zespołem podworskim. Wpis obejmuje dwór zwany „Sienkiewiczówką” z poł. XIX w./ XX w., oficynę z końca XIX w., budynek gospodarczy oraz pozostałość parku z końca XIX w. i dwie aleje łączące części parku. Obecnie na terenie zespołu zlokalizowany jest kompleks zabudowań Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, obejmujący m.in. budynek biurowo-konferencyjny, hotel i restaurację.

Majątek w Poświętnem w 1783 r. znajdował się w rękach Onufrego Bromirskiego, starosty płockiego. Według tradycji ustnej w 1863 r. został skonfiskowany i przekazany rosyjskiemu generałowi. Po upadku powstania styczniowego jego dzierżawcą został Ludwik Weyher – obywatel ziemski, właściciel majątku Dzierżążnia i dziedzic majątku Skarżyn. Od 1919 r. dzierżawcą był jego syn Stanisław – wychowanek Henryka Sienkiewicza, który był gubernierem u Weyherów i mieszkał w dworku w latach 1865-1866. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości majątek przeszedł na własność skarbu państwa. W 1923 r. utworzono tu Ognisko Kultury Rolnej i Zakładu Doświadczalnego. Zakład Doświadczalny (1945-1956) został przekształcony w Rolniczy Rejonowy Zakład Doświadczalny (1956-1975), następnie w Wojewódzki Ośrodek Postępu Rolniczego (1975-1990), Ośrodek Doradztwa Rolniczego (1991-1998), aż do powołania w 1999 r. Regionalnego Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. Od stycznia 2005 r. funkcjonuje w strukturach Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie.

Zabytkowy dwór w Poświętnem, zwany Sienkiewiczówką, w latach 1960-1961 został częściowo rozebrany, a na jego fundamentach wystawiono, z zachowaniem dawnego układu, obecny budynek. W 1963 r. na budynku odsłonięto tablicę upamiętniającą związek pisarza z tym miejscem. Jest to podpiwniczony, parterowy budynek na rzucie prostokąta, nakryty naczółkowym dachem z wydatnym oknem powiekowym na osi połączenia frontowej. W symetrycznie skomponowanej elewacji frontowej – dwa szerokie, jednoosiowe pseudoryzaliby flankują centralny fragment ściany z drzwiami wejściowymi ujętymi parą wąskich okien. Drzwi poprzedzone są niewielkim tarasem i jednobiegowymi schodami. Ściany murowane, tynkowane, zwieńczone taśmowym fryzem i wyładowanym gzymsem podciętym profilowaniem. W fasadzie linearnie boniowane w tynku.

II. ARCHITEKTURA SAKRALNA

Pierwszy kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Płońsku, wzmiankowany w 1413 r., zlokalizowany był na skwerku przy obecnej ul. 19 Stycznia. Zbudowany w XV w., otoczony był cmentarzem przykościelnym. W sąsiedztwie znajdował się szpital-przytułek i szkoła parafialna. Kościół został zniszczony w czasie wojen szwedzkich w XVII w., ale użytkowany był do poł. XVIII w., kiedy parafię przeniesiono do kościoła klasztornego Karmelitów Trzewickowych. Opuszczona fara została rozebrana w latach 1819-1825.⁴

Spośród kościołów Płońska tylko jeden posiada zabytkowy charakter. Do rejestru zabytków wpisany jest dawny zespół klasztorny karmelitów, XV-XIX obejmujący kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, należący do parafii św. Michała Archanioła wraz z wyposażeniem, dzwonnice, klasztor obecnie budynek parafii i placówki kultury, m.in. Pracownię Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska.

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP został zbudowany dla zakonu karmelitów, ufundowanego przez księcia Siemowita IV i jego żonę w 1417 r. Początkowo drewnianą budowlę w 1462 r. zastąpiono murowaną. Obecny kształt kościół uzyskał w XVI w. Podczas wojen szwedzkich, w poł. XVII w. został zniszczony i odbudowany dopiero w poł. XVIII w. W 1779 r. przy kościele utworzono parafię. W latach 1839, 1865 i 1888 świątynia była przebudowywana. W 1864 r. klasztor karmelitów uległ kasacji. Od tego czasu parafia jest prowadzona przez księży diecezjalnych. W 1935 r. budowla przeszła gruntowny remont. W latach 1954-1958 miała miejsce regotyzacja kościoła.

Kościół późnogotycki, zbarokizowany. Orientowany, jednonawowy, wzniesiony na rzucie prostokąta z wydłużonym, prosto zamkniętym prezbiterium i kaplicą od strony półn. Murowany z cegły, częściowo tynkowany, nakryty dwuspadowymi dachami, z sygnaturką we wsch. części dachu nawy. Ceglana ściana szczytowa oszkarpowanego prezbiterium zwieńczona jest trójkątnym, kotarowym szczytem, rozczłonkowanym filarkami przechodzącymi w sterczyny nakryte namiotowymi daszkami. Ściana zdobiona jest romboidalną siatką z ciemnej cegły. Korpus kościoła otynkowany, oszkarpowany masywnymi, ceglanymi, czterouskokowymi szkarpami, między którymi rozmieszczono, zróżnicowane w rozmiarach okna zamknięte odcinkiem łuku, ramowane opaskami z zewnętrznym rantem, wypracowanymi w tynku. W zwieńczeniu ścian – wielokrotnie profilowany gzyms. W zwieńczeniu elewacji zach. kotarowy, barokowy szczyt zwieńczony trójkątnie.

Od półd. do kościoła przylega klasztor. Wzniesiony prawdopodobnie jako dwuskrzydłowy. Obecny budynek pochodzi z przełomu XVII/XVIII w. W 1807 r. umieszczono tu również szkołę elementarną. W 1864 r., po zniesieniu konwentu, część pomieszczeń przeznaczono dla parafii, pozostałą część zajęły władze powiatu – po 1945 r. zajęły ją placówki kultury. Budynek był wielokrotnie remontowany bez zachowania elementów historycznych, przez co utracił większość walorów zabytkowych.⁵ Na piętrze wsch. ścianie budynku zachowała arkadowa wnęka z cokołem na figur św. Jana Nepomucena z XVIII w., która po konserwacji trafiła do parafii.

Posesja kościoła od strony ul. Płockiej ograniczona jest wysokim ceglanym murem, z bramą i bramką w części półn.-zach. W półn.-wsch. narożniku cmentarza przykościelnego – murowana z cegły dzwonnica: trójkondygnacyjna, na rzucie kwadratu, nakryta ostrosłupowym dachem; kondygnacje dzielone gzymsami, otwory ostrołuczne, detal ceglany.

⁴ Materiały Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska – Archiwa diecezjalne XIX w., Studium historyczno-urbanistyczne Płońska Maria Barbasiewicz

⁵ Karta GEZ opr. R. Małowicki, 2007

III. ZABYTKOWA ZABUDOWA MIEJSKA

Zabytkową zabudowę miasta stanowią budynki z XIX i pocz. XX w., zlokalizowane w centrum. Większość z nich uległa znacznej przebudowie. Spośród budynków mieszkalnych do rejestru zabytków wpisany jest jedynie budynek w narożu rynku, ob. Pl. 15-go Sierpnia 21A – tzw. Bengurionówka, gdzie do 1907 r. mieszkał Dawid Ben Gurion. Jest to ustawiony szczytowo do rynku, narożny, dwukondygnacyjny budynek nakryty dwuspadowym dachem z arkadowymi podcieniami sklepionymi kolebką z parami lunet od strony ul. Warszawskiej. Detal architektoniczny ogranicza się do gzymsów kordowych, podokiennych i profilowanego gzymsu wieńczącego.

Na uwagę zasługują również budynki:

– ul. Warszawska nr 2 (XIX/XX, remont 2020 r.) – trójkondygnacyjna kamienica ze ściętym frontowym narożem zwieńczonym wklęsło-wypukłym szczytem i z prostokątnym wykuszem na schodkowych konsolach – w drugiej kondygnacji skosu; kondygnacje dzielone gzymsami, naroża pięter ujęte boniowaniem, okna w opaskach. Budynek rewitalizowany w 2020 r.

– ul. Grunwaldzka 2 – poł. XIX w. Dwukondygnacyjna, narożna kamienica nakryta dachem z oknami powiekowymi. Wydzielona gzymsem kordonowym ściana piętra, rozczłonkowana lizenami, przeparta jest oknami osadzonymi na gzymsie podokiennym, zamkniętymi odcinkiem łuku, umieszczonymi w płytkich, prostokątnych wnękach ujętych lizenami, zwieńczonych odcinkami gzymsu. W zwieńczeniu – wydzielony linearnym gzymsem pas fryzu z kostkami podpierającymi profilowany gzyms wieńczący. Na parterze detal architektoniczny ograniczony do skrajnych lizen; narożna i płd. część ściany – licowana okładziną drewnianą. Budynek rewitalizowany w 2019 r.

– ul. Płocka 2 – 4 ćw. XIX. w. Narożna, płasko nakryta kamienica trójkondygnacyjna o elewacjach ujętych w podziały gzymsowe i fragmentarycznie dekorowanych boniowaniem. Rewitalizowana w 2019 r.

IV. BUDYNKI UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Ważnym elementem zabudowy miejskiej i cennym komponentem krajobrazu kulturowego są obiekty o funkcjach publicznych lub usługowych, zazwyczaj wyróżniające się formą oraz sposobem zagospodarowania otoczenia. Należą do nich przede wszystkim ratusze, poczty, hotele, zajazdy szkoły, szpitale, itp. Część tych obiektów straciła swoje historyczne funkcje. Ich adaptacja do nowych potrzeb pociągnęła za sobą daleko idące przekształcenia formy, czasami prowadzące do całkowitego zatarcia pierwotnego kształtu i funkcji. Najbardziej wartościowe architektonicznie budynki.

Dworzec kolejowy, ul. Towarowa 9, ok. 1925 r. Budynek w renesansowej konwencji stylu narodowego, o malowniczo rozczłonkowanej bryle, murowany, tynkowany, jedno- i dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem, nakryty dachami: naczółkowym i dwuspadowymi, z których środkowy ujęty jest w dekoracyjne szczyty o wklęsło-wypukłym wykroju. Po 1945 r. budynek częściowo przekształcony – usunięcie parterowego ryzalitu od strony peronu oraz architektonicznej oprawy wyjścia z dworca. Układ wnętrza częściowo zmieniony przez wstawienie lekkich ścian działowych; ściany poczekalni wtórnie wyłożone płytami z czerwonego kamienia. Zachowana pierwotna klatka schodowa z balustradą oraz częściowo stolarka okienna i drzwiowa.

Zespół budowlany dworca, obejmujący budynek dworca, wieżę wodociągową, podjazd i alejkę z układem zieleni został wpisany do rejestru zabytków.

Kolejowa wieża wodociągowa, 1 ćw. XX w., architekturą nawiązuje do architektury obiektów przemysłowych z ok. 1900 r., zlokalizowana w zespole dworca. Wzniesiona na rzucie kwadratu, czterokondygnacyjna, murowana z cegły, z ceglany detalem obejmującym gzymsy kostkowe, lizeny, nadwieszony fryz na schodkowych konsolkach. Nadbudowa drewniana, nakryta dwuspadowo.

Szpital ⁶ przy ul. Sienkiewicza – wg projektu inż. Feliksa Michalskiego (1927-1928); pierwszy budynek wzniesiony przez firmę Paszkowski-Próchnicki i Ska, z nadzorem inż. Wacława Truksa, w latach 1928-1930 obejmował pawilon dla chorych, w którym, mieścił się oddział zakaźny, kuchnia, pralnia

⁶ 80 lat szpitala płońskiego. Szpital w Płońsku dawniej i dziś, Płońsk 2010, <http://docplayer.pl/26325534-80-lat-szpitala-plonskiego-szpital-w-plonsku-dawniej-i-dzis.html>

i mieszkania dla personelu. W 1930 r. rozpoczęto budowę pawilonu dla oddziału zakaźnego ukończoną dopiero w 1941 r. – umieszczono w nim oddział położniczy i klinikę dziecięcą dla ludności niemieckiej. Szpital rewitalizowany w 2010 r.

5.3.3. Zielen komponowana

Obszary zieleni komponowanej to parki i ogrody, cmentarze, szpalery i aleje przydrożne. Założenia parkowe w większości powiązane są z dworami i wraz z nimi tworzą kompozycje architektoniczno-krajobrazowe, niejednokrotnie o unikalnej wartości. Płońsk nie posiada zbyt wielu obszarów zieleni komponowanej. Najważniejszym jest park z XIX w. związany z dworem w Poświętnem, aleje, oraz zielen cmentarzy.

I. PARK

Park został wraz z dworem ujęty w rejestrze zabytków ze względu na wartości historyczne, przyrodnicze oraz krajobrazowe. Zabytkowy układ zieleni tworzą dwa parki: północny – stanowiący otoczenie dworu Sienkiewiczówki i południowy – park miejski, połączone alejami lipowymi. Wśród drzewostanu, oprócz lip drobnolistnych występuje wiąz szypułkowy i jesion wyniosły; wśród nich – pomniki przyrody.

II. CMEN TARZE

Cmentarze stanowią ważny element krajobrazu kulturowego. Są elementem dziedzictwa materialnego – opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu. Równocześnie odnoszą się do dziedzictwa niematerialnego – jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych. Przechowując pamięć o minionych latach, stają się pomnikami historii. W tym kontekście dbałość o miejsca ostatniego spoczynku jest konieczna, bez względu na charakter wyznaniowy cmentarza, czy podziały narodowościowo-społeczne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości, niezależnie od stanu zachowania – oznakować tablicami informacyjnymi.

Pierwsze cmentarze były bezpośrednio związane z kościołem i otaczającym go terenem. Zwyczaj wyznaczania cmentarzy na przykościelnych placach trwał do końca XVIII w. W Płońsku cmentarz przykościelny znajdował się wokół pierwszej płońskiej fary, którą zlokalizowano na skwerku przy ul. 19-go Stycznia. Pochówki mogły mieć miejsce od XV w. – do 4.ćw. XVIII w., kiedy powstał dzisiejszy cmentarz parafialny.

Jedyną zachowaną historyczną nekropolią w mieście jest rzymsko-katolicki cmentarz parafialny założony w 1779 r. przy ul. Kopernika (rejestr zabytków). Zajmuje rozległy, lekko nieregularny, prostokątny teren o ściętym płd.-wsch. narożu, podzielony alejkami na kwatery, po wsch. stronie ulicy, na płd. od Parku Wolności. Częściowo otoczony kamiennym murem, z zachowaną neogotycką bramą

Atrakcyjnym obiektem architektonicznym jest neogotycka kaplica grobowa Jana i Sabiny Grobickich ze Strachowa z 1896 r. Wzniesiona na rzucie prostokąta, z wyodrębnionym, prosto zamkniętym prezbiterium, nakryta dwuspadowo, murowana z cegły z ceglany detalem. Naroża budynku ujęto w uskokowe szkarpy, z których frontowe wzniesione są nad poziom dachu i zwieńczone latarenkami i ostrosłupowymi daszkami. Ostrosłupowy otwór drzwi w profilowanym obramieniu, flankowany jest parą szkarp spiętych kostkowym gzymsem, tworzącym trójkątne zwieńczenie. Pary ostrosłupowych okien w elewacjach bocznych osadzone są w profilowanych ostrosłupowych arkadach flankowanych podobnymi szkarpami; w podłuczcu – koliste tondo. W zwieńczeniu ścian taśmowy fryz i gzymś kostkowy. W fasadzie i elewacji zach. – kamienne płyty z inskrypcjami dotyczącymi rodziny Grobickich.

W pobliżu kaplicy oraz wzdłuż biegnącej przy niej alei rozmieszczone są pomniki nagrobne z XIX w. i pocz. XX w. Np.: nagrobek rodziny Weyherow, obok grób Bonawentury J. Kotarskiego (1794-1855) z neogotyckim pomnikiem z 1856 r., nagrobek Pankracego Jaroszewskiego (1855). W pobliżu pomnik córki

Chylińskich (1886 r.) z kamienną rzeźbą Anioła Smutku wspartego na podstawie z krzyża – dłuta warszawskiego rzeźbiarza Antoniego Pruszyńskiego.

Przy kaplicy, po przeciwnej stronie – odrestaurowany grób doktora Leona Rutkowskiego (1863-1917), lekarza i działacza społecznego zajmującego się badaniami etnograficznymi, antropologicznymi i archeologicznymi. W kierunku zach. - grób Mikołaja Fogla (1843-1869), sekretarza powiatu płońskiego. Nieco dalej – monumentalny, żeliwny, ażurowy krzyż na mogile z 2 poł. XIX w., ujętej bogato dekorowanym ogrodzeniem – miejsce pochówku Kazimierza Ornatowskiego, naczelnika powiatu płońskiego. W pobliżu - wysoki kamienny nagrobek zwieńczony formą wazonu wypełnionego kwiatami; w mogile wyznaczonej słupkami z odlewami dłoni trzymających łańcuch ogrodzenia – grób doktora medycyny Emiliana Piotrowskiego (1830-1883). Na cmentarzu znajduje się też obelisk – zbiorowa mogiła polskich żołnierzy poległych w 1920 r. oraz groby żołnierzy z 1939 r.

Cmentarz żydowski⁷ założony w 1670 r. i zlokalizowany był po wsch. stronie ul. Warszawskiej, ok. 1 km na pld.-wsch. od rynku. Zajmował powierzchnię 3,3 ha. W 1942 r. został zdewastowany przez Niemców – macewy do utwardzania dróg. Po wojnie pochówki odbywały się jeszcze w latach 50., oficjalnie cmentarz został zamknięty w 1961 r. W wyniku stopniowej dewastacji jego naziemne ślady uległy zatarcu. Potem terenie nekropolii wybudowano stację Polmozbytu.

W 1983 r. w miejscu kirkutu odsłonięto pomnik ku czci ofiar Holocaustu ufundowany przez społeczeństwo Płońska, projekt Anny Szalast. W 1999 r. przed pomnikiem ustawiono 3 współczesne macewy z wyrytym tekstem: „Teren stanowi zachowany fragment cmentarza żydowskiego, założonego w 1670 r. na obszarze 33000 metrów kwadratowych. Te kamienie mówią za wszystkich spoczywających na tym cmentarzu i wszystkich pomordowanych Żydów, mieszkańców Płońska. Pamięć zgładzonego cmentarza uczciła Fundacja Rodziny Nissenbaumów”. Teren wokół pomnika uporządkowano i ogrodzono. W 2011 r. ustawiono dodatkowo tablicę, autorstwa Dariusza Anczewskiego, która również przypomina o wymordowanych żydowskich mieszkańcach miasta.

Teren upamiętniający kirkut stanowi ok. 1/15 pierwotnego cmentarza, otoczony jest metalowym parkanem, urządzony zielenią oraz zaznaczony niewielkim nasypem. Elementy pomnikowe zostały samowolnie zlikwidowane w 2016. Obiekt w 2016 r. został wpisany do rejestru zabytków. Obecnie jest zaniedbany, zarośnięty trawą i zielskiem.

5.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta Płońsk funkcjonują dwa z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

⁷ Strona www.cmentarze-zydowskie.pl – <http://cmentarze-zydowskie.pl/plonsk.htm>

5.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta Płońsk znajduje się 9 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 1 stanowisko archeologiczne (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie miasta. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W stosunku do obiektów i obszarów ujętych w rejestrze zabytków nieruchomych województwa mazowieckiego, wszelkie działania dotyczące tych obiektów (w tym wewnątrz nich) oraz obszarów wymagają bezwzględnego uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w trybie decyzji, stosownie do art. 36 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Pozwolenia wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych oraz napisów;
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Płońsk

LP.	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	ADRES	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	układ urbanistyczny wraz z zabudową i wylotami ulic		A-62	12.10.1956 r.
2	kościół parafialny pw. św. Wniebowzięcia NMP, klasztor, dzwonnica wraz z wyposażeniem wewnątrz	ul. Płocka	A-60	12.10.1956 r.
3	kaplica cmentarna w zewnętrznym obrysie jej murów na terenie cmentarza parafialnego	dz. nr 667, przy ul. M. Kopernika 16	A-1312	16.10.2015 r.
5	pozostałość d. cmentarza żydowskiego	na terenie działki nr 1813/8, ul. Warszawska	A-1381	08.12.2016 r.
6	dom	Pl. 15-go Sierpnia 21 (d. ul. Rynek)	A-61	12.10.1956 r.

7	zespół budowlany dworca kolejowego: budynek dworca, wieża wodociągowa, podjazd, alejka z układem zieleni	ul. Towarowa 9	A-1108	09.11.2012 r.
8	zespół podworski: dwór, park płn., pld. i 2 aleje	ul. Sienkiewicza11 (d. Poświętne)	A-212	30.08.1980 r.
9	wczesnośredniowieczne grodzisko zw. Górą Kawałowskiego	AZP 48-60, stanowisko nr 1. na działce nr 870 w granicach działki	A-355/93	28.12.1993 r.

5.4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę.
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnienia zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Do najważniejszych zabytków ruchomych na terenie Płońska należy wyposażenie kościoła pw. Wniebowzięcia NMP. Najstarszym obiektem jest figura Chrystusa Ukrzyżowanego z przełomu XV/XVI w. Pozostałe wyposażenie stanowią: neorenesansowy ołtarz główny z 2 poł. XIX w., z obrazem MB z Dzieciątkiem malowanym na desce (1870 r.), późnobarokowe ołtarze boczne (XVIII w., konserwowane w 2020 r.), epitafia z XVIII i XIX w., w tym epitafium płk. Charles'a Dussausay de Savary, dowódcy 14. Pułku Grenadierów, rannego podczas walk wojsk napoleońskich z wojskami rosyjskimi pod Kołozębem w 1806 r., zmarłego w Płońsku; wykonane na odwrocie arabskiej fontanny z przełomu XVII/XVIII w.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu miasta Płońsk wpisane zostały do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Wniebowzięcia NMP. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Mazowieckim Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków, Delegatura w Ciechanowie.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Płońsk

LP.	OBIEKT/ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR REJESTRU ZABYTKÓW	DATA WPISU
1	11 elementów wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Wniebowzięcia NMP	212/70-28/78	14.09.1970 r.

5.4.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP miasta Płońsk jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na podstawie obowiązujących przepisów obecnie na terenie miasta obowiązuje 19 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (Tabela nr 3).

Tabela nr 3. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie miasta Płońsk

LP.	NAZWA MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	NR UCHWAŁY W SPRAWIE UCHWALENIA MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	UWAGI
1	Zmiana Miejscowego Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego miasta Płońska	XXXVI/65/97 z dnia 19 listopada 1997 r.	częściowo nieobowiązujący
2	Zmiana Miejscowego Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego miasta Płońska (teren budownictwa mieszkaniowego i usług przy ul. Młodzieżowej w Płońsku)	XIII/89/99 z dnia 29 września 1999 r.	
3	Zmiana Miejscowego Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego m. Płońska dotycząca kompleksu zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej „Płocka II”	XV/107/99 z dnia 24 listopada 1999 r.	
4	Zmiana Miejscowego Planu Ogólnego Zagospodarowania Przestrzennego m.	XVII/84/2003 z 28 października 2003 r.	częściowo nieobowiązujący

	Płońska dotycząca terenu przy ul. Młodzieżowej		
5	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „WIEJSKA-GRANICZNA”, obejmująca tereny położone w północnej części miasta Płońska, w rejonie ulic: Wiejska i Graniczna	XXVII/143/07 z dnia 20 grudnia 2007 r.	częściowo nieobowiązujący
6	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego miasta Płońska dla terenów położonych przy ulicach: 19 Stycznia, Mazowieckiej, Przemysłowej i Wyszogrodzkiej	LXX/412/10 z dnia 22 kwietnia 2010 r. LXXII/422/10 z dnia 27 maja 2010 r.	częściowo nieobowiązujący
7	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Płońska dla terenów położonych przy ulicach: Brzechwy, Sienkiewicza i Rzemieślniczej	LXXII/421/10 z dnia 27 maja 2010 r.	częściowo nieobowiązujący
8	Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk dla wybranych obszarów miasta Płońsk I etap realizacji.	LXXXIII/466/10 z dnia 21 października 2010 r.	częściowo nieobowiązujący
9	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońska dla terenów położonych w obrębie rzeki Płonki	XXVII/232/2012 z dnia 21 czerwca 2012 r.	
10	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Płońsk w wybranych kwartałach miasta	XLV/385/2013 z dnia 19 września 2013 r.	częściowo nieobowiązujący
11	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońska dla terenów położonych w obrębie ulic: Targowej, Wieczorków, Sienkiewicza	LII/448/2014 z dnia 13 lutego 2014 r.	
12	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońska dla wybranych obszarów – II etap realizacji	LIV/469/2014 z dnia 17 kwietnia 2014 r.	
13	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk, dla obszaru położonego pomiędzy ulicą Warszawską, Grunwaldzką, a drogą ekspresową S7 oraz obszaru położonego pomiędzy ulicą Wieczorków, a torami kolejowymi	IV/19/2015 z dnia 15 stycznia 2015 r.	częściowo nieobowiązujący
14	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Płońsk w wybranych kwartałach miasta	XVIII/115/2015 z dnia 26 listopada 2015 r.	częściowo nieobowiązujący
15	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk dla terenu położonego przy ul. Żołnierzy Wyklętych	L/390/2017 z dnia 29 czerwca 2017 r.	
16	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk dla terenów położonych w obrębie ulic: Związku Walki Młodych, Warszawskiej, Prostej i Wyszogrodzkiej oraz w obrębie ulic: Płockiej, Warszawskiej, Związku Walki Młodych	L/391/2017 z dnia 29 czerwca 2017 r.	

	i 1-Maja		
17	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk dla terenu położonego przy ul. Klonowej	L392/2017 z dnia 29 czerwca 2017 r.	
18	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wybranych obszarów miasta Płońsk, położonych w strefach: północno-centralnej, wschodniej i przemysłowej	LXXIV/548/2018 z dnia 11 października 2018 r.	
19	Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Płońsk, obszaru położonego przy ul. Warszawskiej po byłym dworcu PKS i obszaru położonego przy ul. Postępu Rolniczego	XXI/148/2019 z dnia 24 października 2019 r.	

W roku 2020 opracowana zostanie analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta Płońsk, w ramach której zostanie wykonany wieloletni program opracowania planów miejscowych na lata 2020-2023.

5.5. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt. 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie

stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 r. Nr 75, poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZIZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomości miasta Płońsk została sporządzona przy w 2016 r., przyjęta Zarządzeniem nr 0050.55.2016 Burmistrza Miasta Płońsk z dnia 12 maja 2016 r., następnie zmieniona Zarządzeniem nr 0050.178.2018 Burmistrza Miasta Płońsk z dnia 31 października 2018 r. Przy opracowaniu GPONZ dokonano aktualizacji ewidencji. Ewidencja została opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

• ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program tzw. AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski) – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się badania powierzchniowe. Ma na celu lokalizację stanowisk archeologicznych. Wszystkie zlokalizowane stanowiska powinny być ujęte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i uwzględnione w gminnych ewidencjach zabytków. Baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań i weryfikacji badań wcześniejszych.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego. Zabytki nieruchome to materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżniamy: grodziska, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, miast itd.

Na obszarze miasta Płońsk do rejestru zabytków wpisane jest jedno stanowisko – grodzisko wczesnośredniowieczne zwane Górą Kawałowskiego. Jest pozostałością grodu obronnego z XI w. z obronnym podgrodzem i gródkiem wewnętrznym, o wymiarach 75 na 80 m i wałami o wysokości około 5 m. Podczas badań znaleziono znaczna ilość fragmentów glinianych naczyń (garnki, dzbanki, misy, patelnie) – są to głównie naczynia z cylindryczną szyjką i o „esowatym” kształcie. Bardzo dużo znaleziono również wyrobów kowalskich i ślusarskich (noży, dłut, gwoździ, kluczy, sprzączek, grot strzał i bełtów, ostróg). Szczególnie

interesujące są wyroby z rogu i kości. Poza tym odkryto dwa wapienne modele jaja kurzego (pisanki) z XII w. Zachowały się pozostałości wałów, które swoim obrysem przypominają kształt podkowy. Na wałach posadzono krzewy ozdobne.

ZASADY OCHRONY STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postaci nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. z 2003 r. nr 164, poz. 1587). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t. j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283).

Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Znalazcy przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest zabytkiem, jest obowiązany wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot; zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia; niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta).

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.5.1. Obiekty stanowiące własność miasta

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest miasto Płońsk;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze miasta Płońsk

Miasto Płońsk jest właścicielem/współwłaścicielem 18 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 2 obiekty wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 3).

Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których miasto Płońsk jest właścicielem

LP.	OBIEKT	ADRES	CZAS POWSTANIA	NR REJESTRU ZABYTEKÓW
1	klasztor, obecnie biura i mieszkania	ul. Płocka dz. nr ewid. 1348/4	2 poł. XVII w. lub 1 poł. XVIII w.	A-60 z dnia 12.10.1956 r.
2	zespół budowlany dworca kolejowego składający się z budynku dworca, wieży wodociągowej oraz podjazdu z alejką z układem zieleni	ul. Towarowa 9 dz. nr ewid. 1/37, 1/36, 1/39	ok. 1925 r.	A-1108 z dnia 09.11.2012 r.
3	grodzisko	ul. Pułtуска dz. nr ewid. 870	ok. X-XIII w.	
4	kapliczka przydrożna	ul. Pułtуска dz. nr ewid. 881/3	ok. 1889 r.	
5	dom	ul. Grunwaldzka 1 dz. nr ewid. 783	ok. 1870 r.	
6	dom	ul. Grunwaldzka 2 dz. nr ewid. 832/23	poł. XIX w.	
7	łaźnia, obecnie dom	ul. Grunwaldzka 34 dz. nr ewid. 822	ok. 1920 r.	
8	dom, obecnie przedszkole	ul. Kolejowa 5 dz. nr ewid. 1291	pocz. XX w.	
9	dom	Pl. 15-go Sierpnia 1 dz. nr ewid. 817	pocz. XX w.	
10	dom	Pl. 15-go Sierpnia 5 dz. nr ewid. 776/4	k. XIX w.	
11	dom	Pl. 15-go Sierpnia 18 dz. nr ewid. 1391	ok. 1900 r.	
12	dom	ul. Płocka 9 dz. nr ewid. 1358	mur., ok.1900 r.	
13	dom	ul. Płocka 13 dz. nr ewid. 1356	przed I wojną światową	
14	dom	ul. Warszawska 1 dz. nr ewid. 1362	pocz. XX w.	
15	dom	ul. Warszawska 2 dz. nr ewid. 1362	ok. 1910 r.	
16	dom	ul. Warszawska 6 dz. nr ewid. 1365/1	ok. 1920 r.	
17	dom	ul. Zduńska 2 dz. nr ewid. 775/2	pocz. XIX w.	
18	dom	ul. Zduńska 4 dz. nr ewid. 774	k. XIX w.	

W miarę możliwości miasto jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych miasto powinno dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

W ostatnich latach (2016-2020) miasto przeznaczyło kwotę 2 527 479,00 zł na prace przy obiektach stanowiących własność miasta:

1. Wykonanie dokumentacji konserwatorskiej budynku dworca PKP – 2016 r., kwota 19 000,00 zł.
2. Wykonanie przebudowy budynku mieszkalno-usługowego przy ul. Grunwaldzkiej 2 – lata 2018-2020, kwota 2 508 479,00 zł.

W kolejnych latach miasto planuje wykonanie dokumentacji projektowej wraz z pozwoleniem na budowę na kwotę 98 400,00 zł – budynek dworca PKP oraz budynek wieży ciśnień.

5.6. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz samorządowych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa. Niestety dziedzictwo niematerialne stosunkowo od niedawna podlega ochronie prawnej, stąd z reguły, w większości regionów nie prowadzono nad nim szczegółowych badań.

Według podziału etnologicznego Płońsk znajduje się na obszarze Mazowsza dalszego.⁸ Jest jednym z najważniejszych miast, obok Ciechanowa i Przasnysza, wokół których koncentruje się osadnicza historia tej części Mazowsza. Najdawniejsze ślady osadnictwa na tym terenie pochodzą z epoki brązu i żelaza, ważniejsze grody powstały tu na przełomie VI/VII w. n.e. Ziemie te traktowane były jako jedna z kolebek pogaństwa, co odnotowano w **Geografie Bawarskim** w IX w. Mimo późniejszej chrystianizacji mieszkańcy Mazowsza dalszego, odczuwali przez wieki swoją odrębność kulturową od plemion wielkopolskich i małopolskich.

Inkorporacja do Korony nastąpiła dopiero w XVI wieku. Wieki XIV-XVI to najbardziej pomyślny okres dla rozwoju regionu. W XVII w. potop szwedzki przyniósł upadek miasta i okolicznych wsi, z którego udało im się wydzwignąć dopiero w 2 poł. XVIII w., ale wkrótce możliwości rozwoju zahamował okres zaborów. Dodatkowym ciosem dla tych ziem były powstania. O ich wybuch była oskarżana przede wszystkim szlachta, której na Mazowszu mieszkało wyjątkowo dużo. Była to głównie szlachta uboga, która po upadku powstania 1830 i 1863 r. szykanowana była konfiskatą majątków, zsyłkami na Syberię, wysokimi grzywnami. Ważnym dla tych ziem wydarzeniem historycznym była Bitwa Warszawska w 1920 r., która zadecydowała losach i kształcie niepodległego państwa polskiego.

Dialekt mazowiecki jest najbardziej odrębnym z dialektów polskich i zarazem najbardziej ekspansywnym. Występuje w nim mazurzenie i fonetyka międzywyrazowa nieudźwięczniająca, asynchroniczna wymowa spółgłosek wargowych palatalnych (zmiękczonej). Obecnie rzadko używa się dialektu mazowieckiego, mówi się przeważnie polszczyzną standardową.

I. POSTACI HISTORYCZNE

Henryk Sienkiewicz (1846-1916), nowelista, powieściopisarz i publicysta, laureat Nagrody Nobla w dziedzinie literatury (1905 r.) za całokształt twórczości, jeden z najpopularniejszych polskich pisarzy przełomu XIX/XX w. W latach 1865-1866 mieszkał w dworze w Poświętnem, gdzie pracował jako guwerner Stanisława Weyhera, syna dzierżawcy majątku.

Jan Walery Jędrzejewicz (1835-1887), lekarz i astronom, od 1862 r. zamieszkały w Płońsku. W 1872 r. założył dobrze wyposażone obserwatorium astronomiczne. Prowadził też stację meteorologiczną. Prowadził pionierskie w Polsce badania spektroskopowe, których wyniki publikował w prasie fachowej. Był niezwykle aktywny społecznie, brał czynny udział we wszystkich przejawach życia kulturalnego Płońska. Wykazywał wszechstronne zainteresowania artystyczne teatrem i sztukami plastycznymi. Był reżyserem w teatrze amatorskim, który założył w mieście. Najważniejszym jego dziełem jest pierwszy w języku polskim podręcznik

⁸ M. Kresa, Historia regionu <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-mazowiecki&l3=mazowsze-dalsze&l4=mazowsze-dalsze-historia-regionu>

astronomii pt. Kosmografia, wydany w 1886 r. W 2013 Miasto Płońsk ustanowiło coroczną Nagrodę im. Jana Jędrzejewicza dla najlepszej polskiej książki poświęconej historii nauki i techniki.

Leon Rutkowski (1862-1917), lekarz, antropolog i działacz społeczny, po śmierci Jędrzejewicza prowadził stację meteorologiczną. Prowadził badania antropologiczne ludności regionu oraz kraniologiczne miejscowej ludności z IX–XI w. (materiał z cmentarzysk). Współpracował z Polską Akademią Umiejętności. Podjął wiele działań istotnych dla społeczeństwa Płońska i okolic, m.in. przyczynił się do powstania Banku Spółdzielczego w Płońsku, gimnazjum, łaźni miejskiej, szkoły rolniczej w Galominie. Był patriotą, zaangażowanym w wyzwolenie Polski. Za działalność polityczną został skazany i osadzony w Cytadeli Warszawskiej. Był członkiem Ligi Narodowej w 1895 r., kierownikiem biura werbunkowego Komitetu Organizacyjnego Legionów Polskich formowanych u boku wojsk rosyjskich w 1915 r. Jego imieniem nazwano d. ulicę Szkolną (1937 r.), zespół szkół przy ulicy ks. J. Popiełuszki, a także wystawiono pomnik na skwerze przed budynkiem MCK.

Franciszek Szwoch (1883-1949), polski malarz marynista oraz działacz niepodległościowy, znany organizator życia artystycznego w II Rzeczypospolitej. Podejmował m.in. tematy historyczne, sakralne, batalistyczne i marynistyczne. Współdziałał z Marianem Mokwą w zorganizowaniu w 1934 r. Morskiej Galerii Obrazów w Gdyni, współpracował z czasopismem „Morze”. Wybudował w Hallerowie dom letniskowy dla uczniów swojej szkoły malarskiej. Od 1945 r. mieszkał w Sopocie.

Dawid Ben-Gurion, pierwotnie **Dawid Grün** (1886-1973), urodzony i wychowany w Płońsku żydowski i izraelski polityk, działacz i przywódca ruchu syjonistycznego, jeden z głównych założycieli państwa żydowskiego oraz pierwszy premier Izraela. W Płońsku współtworzył organizacje syjonistyczne, które wspierały emigrację Żydów do Ziemi Izraela. W 1906 r. wyemigrował do Palestyny i kontynuował tam działalność polityczną. Był m.in. członkiem władz Światowej Organizacji Syjonistycznej i przewodniczącym Komitetu Wykonawczego Agencji Żydowskiej. Współtworzył socjalistyczno-syjonistyczną partię Mapai, której był liderem. W 1995 r. w Płońsku na kamienicy, w której mieszkał przed wyjazdem w 1906 r., odsłonięto pamiątkową tablicę.

II. KULTURA⁹

Kultura, odgrywa wielką rolę w budowaniu tożsamości. Pełni również rolę promocji miasta i regionu przedstawiając unikalne dla tego regionu obyczaje, sztukę czy rekonstrukcje wydarzeń historycznych.

Główną jednostką prowadzącą działalność kulturalną na obszarze Płońska jest Miejskie Centrum Kultury powstałe w 1993 r. W swojej strukturze zawiera: Dom Kultury, Kino Kalejdoskop, Galerię „P”, Pracownię Dokumentacji Dziejów Miasta. MCK może poszczycić się wieloma osiągnięciami, spośród których najważniejsze to: tytuł Najlepszej Placówki Kultury (2004 r.) w kategorii powiatowej w konkursie ogólnopolskim, Certyfikat Jakości CAL (2005 r.) oraz tytuł Stolicy Kulturalnej Mazowsza (2006 r.).

Płoński Dom Kultury jest centrum Amatorskiego Ruchu Artystycznego, wspiera profesjonalistów i amatorów, rozwija zainteresowania wiedzą i sztuką, animuje, promuje i wspiera społeczną aktywność kulturalną na terenie miasta i gminy Płońsk. W MCK działają: Ludowy Zespół Artystyczny „Płońsk”, Młodzieżowa Orkiestra Dęta „Con Grazia” wraz z Mażoretkami, Chór Allegro Coro, Grupa Teatralna, Koło Miłośników Astronomii im. Jana Walerego Jędrzejewicza, „Teatr Sześciu Dębów”, Płońskie Centrum Wolontariatu „Iskierki”, Płoński Uniwersytet Trzeciego Wieku.

W ciągu roku MCK organizuje ponad 160 imprez - od małych, lokalnych imprez, poprzez regionalne do ogólnopolskich i międzynarodowych. Istotną jest Festiwal Kultury Żydowskiej.

Przy MCK od 1999 r. działa Galeria „P”, która rozpoczęła działalność wystawą archeologiczną „Płońsk odkrywanie dziejów” oraz wystawą prezentującą życie codzienne społeczności żydowskiej. W MCK znajdują się również ekspozycje stałe. Jedną z nich jest Wystawa Pamięci Dawida Ben Guriona, która prezentuje zdjęcia z okresu młodzieńczego, fotografie rodzinne, przyjaciół i znajomych, dom, a także teksty opisujące sytuację społeczno-polityczną w Płońsku na przełomie stuleci.

⁹ Przewodnik historyczny Ziemi Płońskiej, Płońsk 2013

W 1995 r. w struktury MCK włączona została Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta, która tworzy system wieloaspektowej informacji piśmienniczej i ikonograficznej o materialnym i niematerialnym dziedzictwie kulturowym Płońska oraz Ziemi Płońskiej. Pracownia gromadzi wycinki prasowe, opracowania specjalistyczne i kserokopie dokumentów. Odtwarza biografie najstarszych płońskich rodzin, rejestruje wspomnienia i relacje mieszkańców miasta. Odnajduje i przechowuje dokumenty ikonograficzne i piśmiennicze. Tworzy zestawienia i opracowania przedmiotowe. Istotnym elementem pracy Pracowni jest upamiętnianie dziedzictwa żydowskiego.

Miejska Biblioteka Publiczna im. Henryka Sienkiewicza od 1947 r. pełni funkcję najstarszej i największej ksiąźnicy publicznej w mieście i powiecie płońskim. Dysponuje stale aktualizowanym księgozbiorem, na który składają się zróżnicowane materiały. Biblioteka jest również nowoczesnym, multimedialnym centrum informacji lokalnej, oferującym wielostanowiskowy dostęp do Internetu oraz profesjonalną obsługę i fachowe doradztwo. Jest też organizatorem wielu imprez i wydarzeń kulturalnych, które są okazją do kameralnych spotkań płońskiej publiczności ze znanymi osobistościami świata literackiego, teatralnego, muzycznego i plastycznego. Do najciekawszych form działalności należą cykle: Biesiada Artystyczna, Płoński Salonik Literacki oraz wernisaże i wystawy plastyczne, a także warsztaty edukacyjne, konkursy literackie, recytatorskie, turnieje pięknego czytania oraz spektakle teatralne. Uczestniczy też w organizacji dorocznych Międzynarodowych Dni ks. K. M. Sarbiewskiego, Płońskich Zaduszek Muzycznych „Pamięć za serce”, Multikulturowego Festiwalu Książki oraz wielu imprez plenerowych dla mieszkańców miasta. Promuje też Turystyczny Szlak Sienkiewiczowski, prezentując stałą wystawę w Saloniku Literackim oraz udostępniając twórczość pierwszego polskiego noblisty.

Biblioteka Pedagogiczna w Płońsku, powstała w 1954 r., jako Powiatowa Biblioteka Pedagogiczna. Obecnie jej organem prowadzącym jest samorząd województwa mazowieckiego. Działa jako element systemu oświaty, zajmując ważne miejsce w procesie samokształcenia i doskonalenia zawodowego. Oprócz działalności podstawowej Biblioteka prowadzi też szereg spotkań dla nauczycieli i nauczycieli-bibliotekarzy powiatu płońskiego. Odbywają się one w ramach zespołów samokształceniowych oraz cyklu Nauczyciele – nauczycielom. Poza działalnością dydaktyczną Biblioteka popularyzuje twórczość lokalnych artystów. Organizowane m.in. we współpracy ze Stowarzyszeniem „ART PŁONA” wieczory autorskie weszły na stałe do kalendarza działań biblioteki.

I Liceum Ogólnokształcące im. Henryka Sienkiewicza, założone zostało w 1917 r. przez płońskie koło Polskiej Macierzy Szkolnej. Liceum należy do Towarzystwa Szkół Twórczych, a także jest Szkołą Stowarzyszoną UNESCO, bierze udział w międzynarodowych wymianach młodzieży. Jest też jednym z punktów Literackiego Szlaku Sienkiewiczowskiego.

Stowarzyszenie Twórców Ziemi Płońskiej „AR T PŁONA” działa od 2005 r., skupiając pisarzy i plastyków. Obejmuje głównie powiat płoński, ale zrzesza również twórców z powiatu piaseczyńskiego, plockiego i z Warszawy. Stowarzyszenie realizuje autorski program edukacyjny, adresowany głównie do dzieci i młodzieży. Grupa szybko zdobyła sobie uznanie i poszerzyła się o nowych twórców, reprezentujących różne dziedziny sztuki, między innymi rzeźbę, malarstwo, haft, kowalstwo artystyczne i pisankarstwo. Stowarzyszenie współpracuje przy organizacji festynów, jarmarków i konferencji organizowanych przez organizacje zajmujące się statutowo rozwojem Mazowsza, m.in. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Przyjazne Mazowsze”. Ważnym partnerem stowarzyszenia „ART PŁONA” są szkoły w Płońsku i powiecie płońskim. Twórcy stowarzyszenia przeprowadzili wiele warsztatów rzeźbiarskich, malarskich, z witrażu, pisankarstwa i kowalstwa.

Towarzystwo Miłośników Ziemi Płońskiej powstało w 1997 r. Realizuje zadania z zakresu wspierania kultury i turystyki na terenie powiatu płońskiego, współpracując z instytucjami, stowarzyszeniami samorządami i z sektorem gospodarczym, wspierając cenne dla rozwoju i promocji Ziemi Płońskiej inicjatywy, również z zakresu działań kulturalnych, np. Finał Konkursu Pamięci Polsko-Żydowskiej (1999 r.), Płońskie Forum Dziecięcych Inicjatyw Pokojowych (2000 r.), Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne „Kupalnockska” (2003-2009), Europejska Parada Orkiestr Dętych (2003-2009), „Przez Czerwińsk na Grunwald - tworzenie i promocja produktu turystycznego w gminie Czerwińsk nad Wisłą” (2009-2010), VI Płońskie

Zaduszki Muzyczne „Pamięć za serce” (2011). Towarzystwo jest współwydawcą wielu publikacji, dotyczących Ziemi Płońskiej, jest też pomysłodawcą i koordynatorem powstania Turystycznego Szlaku Sienkiewiczowskiego.

Lokalna Grupa Działania – Przyjazne Mazowsze – stowarzyszenie mające na celu wspieranie rozwoju miejscowości powiatu płońskiego. Jednym z głównych zadań jest waloryzacja zasobów kulturowych i przyrodniczych regionu poprzez promowanie dziedzictwa i walorów tej ziemi, a także umożliwienie mieszkańcom realizacji projektów z funduszy unijnych. LGD promuje działania wykorzystując wstępnie opracowaną koncepcję „Przyjazny skrzat - marka lokalna”. Podczas imprez lokalnych prezentowany jest spektakl „Skrzatolandia”, wg scenariusza i w wykonaniu grupy teatralnej Legendarium z Koziębrod. Od 2010 r. ogłaszany jest konkurs na produkt lokalny, który może stać się wyróżnikiem promującym obszar działania, a laureatom wręczana jest statuetka skrzata.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT (Tabela nr 4), skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w mieście Płońsk. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe. W tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju miasta. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego GPOnZ – konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo miasta tworzy bowiem jego kilkusetletnia historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE MIASTA PŁOŃSK	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • zachowany układ urbanistyczny miasta Płońsk; • wczesnośredniowieczne grodzisko, pozostałość XI-wiecznego grodu, zwanego obecnie Górą Kawałkowskiego; • dobra promocja miasta; • aktywna działalność m.in.: Miejskiego Centrum Kultury w Płońsku, Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska, Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Henryka Sienkiewicza; • bogata gama imprez o charakterze kulturowym, w tym • oznakowane ścieżki pieszo-rowerowe oraz szlaki turystyczne, takie jak szlak im. Dawida Ben Guriona., szlak im. Henryka Sienkiewicza, szlak im. Jana Walerego Jędrzejewicza; • opracowane logo miasta, w którym zawarto wieżę jako nawiązaniem do elementu architektury użytego w herbie miasta; • opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta uwzględniające ochronę dziedzictwa kulturowego; • przyjęta uchwała w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, zlokalizowanych na terenie Gminy Miasto Płońsk; • występujące formy ochrony przyrody. 	<ul style="list-style-type: none"> • stan zabezpieczenia niektórych obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu miasta przeznaczone na ochronę zabytków; • budynki występujące w gminnej ewidencji zabytków, które są własnością prywatną wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających, jak i wyeksponowania ich walorów; • zbyt mała baza usług turystyki (hotele, pensjonaty, punktu gastronomiczne); • negatywna lokalizacja targowiska miejskiego, powodująca dysharmonię przestrzenną historycznego centrum miasta i głównych terenów rekreacyjnych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • dobra dostępność komunikacyjna (położenie u zbiegu dróg krajowych nr 7 i nr 10 oraz doprowadzenie do miasta drogi krajowej nr 50); • położenie w bliskiej odległości od aglomeracji warszawskiej (graniczne części aglomeracji, umożliwiające aktywizację mieszkańców miasta w zakresie nauki, zatrudnienia i rozwoju przedsiębiorczości); 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie miasta; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • niewystarczający poziom obsługi mieszkańców i turystów;

<ul style="list-style-type: none"> • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować potencjalnych turystów; • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • dogodne warunki dla rozwijania turystyki oraz agroturystyki; • kreatywność inwestorów turystycznych; • zwiększający się napływ turystów; • rozszerzenie oferty kulturalnej i turystycznej; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym, ; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie miasta; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminne ewidencji zabytków; • wypracowanie form współpracy jednostek działających na rzecz ochrony zabytków – organów rządowych, samorządowych i organizacji społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu miasta, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • często występujące anomalie pogodowe i zmieniający się klimat; • odchodzenie od miejscowej tradycji w budownictwie przy budynkach nowopowstałych lub modernizowanych.
--	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Polityka miasta w zakresie ochrony zabytków w perspektywie długofalowej powinna być przede wszystkim nakierowana z jednej strony na zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, jego ochronę przed degradacją, systematyczną poprawę stanu technicznego – remonty, odbudowy, adaptacje i rewitalizacje, z drugiej strony na wielotorową edukację kulturalną, która jest kluczem do ogólnej poprawy sytuacji w przestrzeni publicznej. Realizacja wyznaczonych celów, wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju miasta. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

W GPOnZ wyznaczono dwa priorytety, kierunki działań oraz zadania. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest

podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze miasta sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 5 i 6.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego miasta Płońsk.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta Płońsk.

Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo-społecznego miasta Płońsk.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego miasta na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych, takich jak Miejskiego Centrum Kultury w Płońsku, Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska, Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Henryka Sienkiewicza, w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów miasta oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, jakie działania zrealizowano, z kim, wartość poniesionych środków
	Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w celu informowania i ułatwiania dojazdu do tych obiektów.	Ilość postawionych znaków/tablic, z kim współpracowano, wartość poniesionych środków
	Rozbudowana bazy turystyczno-kulturalnej miasta poprzez podjęcie działań w celu utworzenia: 1. Obserwatorium Astronomicznego im. Jana W. Jędrzejewicza. 2. Muzeum Ziemi Płońskiej.	Czy utworzono, jakie poniesiono koszty, z kim współpracowano
	Sukcesywne ustawianie tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytku.	Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy Chęciny.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Miejskiej w Płońsku.	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków:	Ilość przeprowadzonych

	<p>1. Zakładanie nowych kart adresowych dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie miasta;</p> <p>2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną;</p> <p>3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji.</p> <p>Wszelkie działania przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków wymagają opiniowania, uzgodnienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p> <p>Zabytki, które są w ewidencji a są jednocześnie wpisane do rejestru, przy pracach, wymagają uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.</p>	aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z ewidencji, czy przyjęto zmianę Zarządzeniem dla gminnej ewidencji zabytków
	Systematyczne opracowywanie aktualizacji Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy opracowano aktualizację Planu
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta (Tabela nr 3).	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Rozbudowa i przebudowa wieży ciśnień w ramach zadania Rewaloryzacja i adaptacja zabytkowej wieży ciśnień w Płońsku.	Jakie prace zostały wykonane, czy uzyskano dofinansowanie, wartość inwestycji, poniesione wydatki
	Przebudowa budynku komunalnego obejmująca lokale mieszkalne po byłym dworcu PKP wraz z przebudową przyłącza kanalizacyjnego, przebudową przyłącza ciepłego, budową wewnętrznej linii zasilającej, budową parkingu i obiektów małej architektury.	
	Długofalowa rewaloryzacja zabytkowego układu urbanistycznego miasta Płońsk poprzez systematyczną renowację kamienic.	Ilość zaplanowanych prac, ilość przeprowadzonych prac, wartość zaplanowanych/wydanych środków
	Rekonstrukcja grodziska na Górze Kabana.	Zakres prac, koszt wykonanych działań.
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych cmentarzy znajdujących się na terenie miasta wraz z ich oznakowaniem i ustawieniem tablic informacyjnych.	Gdzie zaplanowano/wykonano prace, ich zakres, wartość poniesionych środków
Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów	Ilość pozyskanych środków, z kim współpracowano, na jakie	

	zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego przy ścisłej współpracy z Miejskim Centrum Kultury w Płońsku, Pracownią Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska, Miejską Biblioteką Publiczną im. Henryka Sienkiewicza oraz ze stowarzyszeniami i fundacjami.	zadania pozyskano środki
--	--	--------------------------

Tabela nr 6. Zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta Płońsk.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym miasta.	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta we ścisłej współpracy z instytucjami kultury, np. poprzez wprowadzenie usług przewodnika, wspólne bilety do kilku atrakcji, stworzenie aplikacji na telefon opisującej zabytki miasta, dodatkowe tablice z informacjami o zabytkach (przy większych parkingach).	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Współpraca przy działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię miasta oraz jej zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, wydarzeń patriotycznych, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości miasta.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki
	Stworzenie ścieżki edukacyjnej „Szlakiem płońskiej kultury i historii”.	Czy utworzono szlak, w jakiej formie, z kim współpracowano

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

- **instrumenty finansowe:**

- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

- **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego miasta Płońsk),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

- **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów miasta Płońsk dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego miasta (np. strategia rozwoju miasta, plan rozwoju lokalnego, program ochrony środowiska przyrodniczego, plany rewitalizacji),
- współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta Płońsk,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014-2020,
- źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,

- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – zasady udzielania dotacji reguluje zarządzenie nr 3 Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 23 stycznia 2018 r. dotyczące zasad przyznawania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wnioski należy składać do 28 lutego roku, w którym składa się wniosek na dotacje, w przypadku kiedy dotacja ma być udzielona na prace przy zabytku, które zostaną przeprowadzone; do 30 czerwca roku, w którym składa się wniosek na dotacje na prace przy zabytku, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego – Samorząd realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków wynikające z ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Od lat stara się wspierać działania właścicieli i posiadaczy zabytków,

przyznając dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach. Udział w naborze wniosków jest jedyną możliwością pozyskania funduszy pozostających w dyspozycji Samorządu Województwa Mazowieckiego na działania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Nabór ogłaszany jest przez Zarząd na podstawie uchwały nr 54/11 Sejmiku z dnia 18 kwietnia 2011 r. Uchwała określa zasady ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego.

Dotacje z budżetu Starostwa Powiatowego w Płońsku – corocznie w uchwale budżetowej Powiatu Płońskiego określa wysokość środków przeznaczonych na dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

• **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu miasta Płońsk – reguluje uchwała nr XXXVI/250/2020 Rady Miejskiej W Płońsku z dnia 17 września 2020 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, zlokalizowanych na terenie Gminy Miasto Płońsk (Dz.Urz.Woj.Mazowieckiego z 2020 r. poz. 9809).

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• **Konkurs „Zabytek Zadbany”**

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynierskie,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

- **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

- **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczonych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np.

w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Program „Niepodległa” na lata 2017-2021**

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

- **Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie**

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

- **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na

Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);

3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za pomnik historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do Programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – zagraniczne

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. kończy się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad budżetem Unii Europejskiej w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027.

• Program Kultury, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2014-2021

Program Kultury, o całkowitym budżecie ponad 88 mln euro (z których 75 mln euro stanowią środki Mechanizmu Finansowego EOG, a przeszło 13 mln euro wkład krajowy) wdrażany jest przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako Operatora Programu, we współpracy z partnerami z państw-darczyńców: Norweska Rada Sztuki (ACN) i Norweski Dyrektoriat ds. Dziedzictwa Kulturowego (RA).

Program jest kontynuacją programów z obszaru wsparcia kultury wdrażanych przy wsparciu dwóch poprzednich edycji Funduszy norweskich i EOG.

Program koncentruje się na roli, jaką kultura i dziedzictwo kulturowe odgrywają w rozwoju lokalnym i regionalnym z uwzględnieniem nacisku na zatrudnienie, przedsiębiorczość w obszarze kultury i szkolenie zawodowe. Program powinien uwzględniać działania i inicjatywy w sztuce i kulturze, które promują włączenie mniejszości etnicznych i narodowych.

O wsparcie w ramach uruchamianego Programu mogą ubiegać się m.in. publiczne instytucje kultury, publiczne szkoły artystyczne i publiczne uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego czy kościoły i związki wyznaniowe.

Dofinansowanie projektów może sięgać do 85% ich wartości.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
15. Materiały udostępnione przez Urząd Miejski w Płońsku.
16. Materiały udostępnione przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Delegatura w Ciechanowie.
17. Katalog zabytków sztuki w Polsce. Płońsk i okolice, Warszawa 1979.
18. Program Ochrony Środowiska dla Miasta Płońsk na lata 2015-2020 z perspektywą do roku 2024, Warszawa 2016.
19. Zawadzki J.M., Tradycja Mazowska. Powiat płoński. Przewodnik subiektywny, Mazowieckie Centrum Kultury, Warszawa 2012.
20. Przewodnik historyczny ziemi płońskiej, Płońsk 2013.
21. M. Kresa, Historia regionu <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=opis-dialektow&l2=dialekt-mazowiecki&l3=mazowsze-dalsze&l4=mazowsze-dalsze-historia-regionu>.
22. Przewodnik historyczny Ziemi Płońskiej, Płońsk 2013.
23. Badania archeologiczne z lat 1958 i 1965 r. pod kierunkiem Jerzego Pyrgały, oraz w latach 1975 - 1980 pod kierunkiem Bogusława Gierlacha.
24. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Płońsk, załącznik nr 1 do
25. do Uchwały nr XLIX/387/2017 Rady Miejskiej w Płońsku z dnia 29 czerwca 2017 r., oraz karta GEZ opr. R. Małowiecki, 2007.
26. Materiały Pracowni Dokumentacji Dziejów Miasta Płońska – Archiwa diecezjalne XIX w., Studium historyczno-urbanistyczne Płońska Maria Barbasiewicz.
27. 80 lat szpitala płońskiego. Szpital w Płońsku dawniej i dziś, Płońsk 2010, <http://docplayer.pl/26325534-80-lat-szpitala-plonskiego-szpital-w-plonsku-dawniej-i-dzis.html>.
28. Strona www.cmentarze-zydowskie.pl – <http://cmentarze-zydowskie.pl/plonsk.htm>.

11. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w mieście Płońsk.
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w mieście Płońsk.
3. Tabela nr 3. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie miasta Płońsk.
4. Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których miasto Płońsk jest właścicielem.
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT.
6. Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I.
7. Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.

12. Załącznik**Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków miasta Płońsk**

LP.	OBIEKT	ADRES	CZAS POWSTANIA	NR REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Układ urbanistyczny wraz z zabudową i wylotami ulic	centrum	1400 r.	A-62 z dnia 12.10.1956 r.
2	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 1	pocz. XX w.	
3	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 2	k. XIX w.	
4	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 3	k. XIX w.	
5	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 5	k. XIX w.	
6	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 8	ok. 1900 r.	
7	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 9	pocz. XX w.	
8	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 10	ok. 1910 r.	
9	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 13	ok. 1910 r.	
10	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 14	ok. 1900 r.	
11	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 15	ok. 1900 r.	
12	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 16	ok. 1900 r.	
13	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 17	ok. 1900 r.	
14	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 18	ok. 1900 r.	
15	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 19	pocz. XX w.	
16	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 20	ok. 1920 r.	
17	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 21	k. XIX w.	
18	Kamienica	Pl. 15-go Sierpnia 21A	1780 r.	A-61 z dnia 12.10.1956 r.
19	Kamienica	ul. Grunwaldzka 1	ok. 1870 r.	
20	Kamienica	ul. Grunwaldzka 2	poł. XIX w.	
21	Kamienica	ul. Grunwaldzka 3	pocz. XX w.	
22	Kamienica	ul. Grunwaldzka 5	pocz. XX w.	
23	Kamienica	ul. Grunwaldzka 7	pocz. XX w.	
24	Kamienica	ul. Grunwaldzka 22	XIX/XX w.	
25	Łaźnia, ob. budynek mieszkalno-usługowy	ul. Grunwaldzka 34	ok. 1920 r.	
26	Kamienica	ul. Grunwaldzka 47	pocz. XX w.	
27	Dom mieszkalny, ob. przedszkole	ul. Kolejowa 5	pocz. XX w.	
28	Dom	ul. Kolejowa 11	pocz. XX w.	budynek wyburzony
29	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	ul. Mikołaja Kopernika, dz. nr 667	1779 r.	
30	Kaplica cmentarna - grobowa Grobickich	ul. Mikołaja Kopernika, dz. nr 667	1896 r.	A-1312 z dnia 16.10.2015 r.
31	Dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 14	k. XIX w.	
32	Dom mieszkalny	ul. Ogrodowa 14A	pocz. XX w.	
33	Kamienica	ul. Płocka 9	ok. 1900 r.	
34	Kamienica	ul. Płocka 11	pocz. XX w.	

35	Kamienica	ul. Płocka 13	przed I w. św.	
36	Kamienica	ul. Płocka 15	pocz. XX w.	
37	Cmentarz przykościelny w zespole kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła	ul. Płocka 17	XV/XVI w.	
38	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła	ul. Płocka 17	2 poł. XIX w.	A-60 z dnia 12.10.1956 r.
39	Kościół klasztorny, ob. parafialny pw. św. Michała Archanioła	ul. Płocka 17	pocz. XVI w.	A-60 z dnia 12.10.1956 r.
40	Kamienica	ul. Płocka 18	pocz. XX w.	
41	Klasztor, ob. budynek użyteczności publicznej	ul. Płocka 19	2 poł. XVII w. lub 1 poł. XVIII w.	A-60 z dnia 12.10.1956 r.
42	Kamienica	ul. Płocka 20	pocz. XX w.	
43	Kamienica	ul. Płocka 22	pocz. XX w.	
44	Kamienica	ul. Płocka 25	lata 1918-1920	
45	Kamienica	ul. Płocka 26	4 ćw. XIX w.	
46	Kamienica - budynek banku	ul. Płocka 28	ok. 1910 r.	
47	Dom mieszkalny	ul. Płocka 58	4 ćw. XIX w.	
48	Dom mieszkalny	ul. Płocka 64	pocz. XX w.	
49	Dom mieszkalny	ul. Płocka 68	1 ćw. XX w.	
50	Dom mieszkalny	ul. Płocka 96	ok. 1925 r.	
51	Dom mieszkalny	ul. Płocka 104	ok. 1925 r.	
52	Kamienica	ul. Pułtуска 7, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1900 r.	
53	Kamienica	ul. Pułtуска 12, d. ul. 19-go Stycznia	k. XIX w.	
54	Dom mieszkalny	ul. Pułtуска 14, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1920 r.	
55	Dom mieszkalny	ul. Pułtуска 16A, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1920 r.	
56	Kamienica	ul. Pułtуска 19, d. ul. 19-go Stycznia	pocz. XX w.	
57	Dom mieszkalny	ul. Pułtуска 27, d. ul. 19-go Stycznia	pocz. XX w.	budynek zrujnowany, propozycja wykreślenia z GEZ
58	Kamienica	ul. Pułtуска 28, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1910 r.	
59	Dom mieszkalny, ob. nieużytkowany	ul. Pułtуска 28A, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1900 r.	budynek zrujnowany, propozycja wykreślenia z GEZ
60	Grodzisko wczesnośredniowieczne	ul. Pułtуска dz. nr 870, d. ul. 19-go Stycznia	ok. X-XIII w.	355 z dnia 28.12.1993 r.
61	Kapliczka przydrożna	ul. Pułtуска, dz. nr 881/3, d. ul. 19-go Stycznia	ok. 1889 r.	
62	Park podworski	ul. Henryka Sienkiewicza (Poświętne), dz. nr 195/21, 195/24, 195/25, 196/1, 196/2, 197/63, 197/64, 197/68, 197/69, 197/120, 197/162, 197/163, 197/166	1 poł. XIX w.	A-212 z dnia 30.08.1980 r.
63	Dom lekarzy w zespole szpitala, ob. dyrekcja szpitala	ul. Henryka Sienkiewicza 5A	ok. 1930 r.	
64	Budynek główny	ul. Henryka Sienkiewicza	ok. 1930 r.	

	szpitala w zespole szpitala	7		
65	Dom dozorczy w zespole szpitala ob. obiekt pomocniczy	ul. Henryka Sienkiewicza 7	ok. 1930 r.	
66	Pawilon położniczy w zespole szpitala	ul. Henryka Sienkiewicza 7	ok. 1930 r.	
67	Kaplica przedpogrzebowa w zespole szpitala, ob. prosektorium	ul. Henryka Sienkiewicza 7	ok. 1930 r.	
68	Dwór, ob. biura	ul. Henryka Sienkiewicza 11	1 poł. XIX w. po 1830 r.	A-212 z dnia 30.08.1980 r.
69	Budynek gospodarczy	ul. Henryka Sienkiewicza 13	k. XIX w.	
70	Oficyna	ul. Henryka Sienkiewicza 13	k. XIX w.	
71	Dom mieszkalny	ul. Szkolna 3, d. ul. Wieczorków 3	ok. 1920 r.	
72	Zespół budowlany dworca kolejowego: budynek dworca, wieża wodociągowa, podjazd, alejka z układem zieleni	ul. Towarowa 9	ok. 1925 r.	A-1108 z dnia 09.11.2012 r.
73	Kamienica	ul. Warszawska 1	pocz. XX w.	
74	Kamienica	ul. Warszawska 2	ok. 1910 r.	
75	Kamienica	ul. Warszawska 6	ok. 1920 r.	
76	Dom	ul. Warszawska 31	pocz. XX w.	budynek wyburzony
77	Kamienica	ul. Warszawska 35	pocz. XX w.	
78	Kamienica	ul. Warszawska 37	ok. 1925 r.	
79	Kamienica	ul. Warszawska 38	ok. 1926 r.	
80	Więzienie, ob. areszt śledczy	ul. Warszawska 49	1905 r.	
81	Pozostałość d. cmentarza żydowskiego	ul. Warszawska 57A obszar dz.nr ew.1813/8	XVIII w. ok. 1670 r.	A-1381 z dnia 08.12.2016 r.
82	Cmentarz żydowski	ul. Warszawska 57A	od XVI w. do ok. XX w.	
83	Dom mieszkalny	ul. Wolności 21	ok. 1925 r.	
84	Młyn mechaniczny, ob. budynek usługowy	ul. Wyszogrodzka 22	pocz. XX w.	
85	Dom mieszkalny	ul. Wyszogrodzka 35	ok. 1925 r.	
86	Kapliczka przydrożna	ul. Wyszogrodzka przy nr 10	2 poł. XIX w.	
87	Kamienica	ul. Zduńska 2	pocz. XIX w.	
88	Kamienica	ul. Zduńska 4	k. XIX w.	
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE				
89	AZP 48-60	wczesnośredniowieczne grodzisko zw. Górą Kawałowskiego		355/93 z dnia 28.12.1993 r.
90	AZP 48-60	osada wczesnośredniowieczna		
91	AZP 48-60	cmentarzisko wczesnośredniowieczne		
92	AZP 48-60	osada wielokulturowa		
93	AZP 48-60	osada wielokulturowa		